CİLT : 15 ŞUBAT 1967 SAYI : 177

yeni ufuklar

Gökova ..... Sabahattin Eyuboğlu
Demir Özlü'ye Açık Mektup ..... Samim Kocagöz
Yakınlıklar ..... Cavit Orhan Tütengil
Çizikçilik ..... Nermi Uygur
Hesaplaşmalar ..... Rauf Mutluay
Kurtarılanların Türküsü ..... Nelly Sachs
Evrenselden Yersele ..... Vedat Günyol
Küçük Şeyler ..... Sami Nihat Özerdim
Umutsuzluk Bir Ahlâk Olamaz ..... Hilmi Yavuz
Barış Türküsü ..... Gaoussou Diawara
Kuzeyde Alacakaranlık ..... E. M. Forster

Geçen Sayıdaki Soruşturmaya Yanıtlar :
Ferit Edgü — Ece Ayhan — Tevfik Akdağ

YENİ UFUKLAR

Aylık Sanat, Düşünce Dergisi

o

Sahibi: *Mihrinnisa Günyol*

o

Yazı İşlerini Yöneten:
Oğuz Arıkanlı

o

Yönetim Yeri :
Boyacı Ahmet Sokağı
Nuribey Han, 2 - 08
Çemberlitaş - İstanbul

o

Yazışma ve Havale Adresi:
Yeni Ufuklar : P. K. 1034
Galata - İstanbul

o

Telefon : 27 49 74

o

Abone Koşulları :
Yıllık ..... 16 TL.
Altı Aylık..... 9 TL.

o

Bu Sayıyı Hazırlıyan :
Vedat Günyol

o

Teknik Yönetici :
Tahsin Baydar

o

Basıldığı yer: GÜN MATBAASI, İstanbul

YIL : 1967 YENİ SAYI : 177

UFUKLAR

AYLIK SANAT, DÜŞÜNCE DERGİSİ

Kurucusu :

ORHAN BURİAN

Gökova

Sabahattin Eyuboğlu

Gökova der demez içi maviye boyananlardan biri de benim. Yirmi yıl önce Halikarnas Balıkçısının eşsiz ve cömert önderliği, kanatlı merhabalarıyla bu körfezi gezip büyüsüne tutulduğum zaman Bodrum'a, Gereme'ye (Gökova'ya eski adlarından birini veren eski Keramos'a), Şehir Adasına (eski Kedrai semtine), Tekir Burnuna (eski Knidos'a) yerliler, süngerciler dışında, sürgün Türk yazarları ve yabancı arkeologlar uğruyordu yalnız. Gökova'nın dibi görünen sularında, duru göklerinde, denizi içlerine çekip tenhalıklarda baştan çıkaran büklerde tanrılar, cinler gezer gibiydi henüz. Orfos'lar, ahtapotlar, karavidalar, pinalar, insanların dinamitli barbarlığını tanımış olmakla beraber, turizm denilen tatlı belâyı, elâ gözlü, ama yedi başlı ejderhayı tanımıyorlardı. O turizm ki, türkçe karşılığı bulunmasa da olur, bir memleketi hem abat, hem berbat eder; çamurdan altın çıkarır gibi insanları ve fosforlu koyları bataklığa, vıcık vıcık çıkarcılığa gömer; masmavi denizleri altın dişli, gümüş

gülüşlü, para bakışlı madrabazların çöplüğü yapar; insanı insana ısındıracak yerde insanı insandan soğutur; henüz ağulu soluğunu salmamış, büyük şehirlerin iri sülüklerini getirmemişti Gökavaya.

Bütün gece amansızca esen rüzgâr sabaha karşı durmuş ve çoğu Mavi Gezi'ye geldiğine geleceğine pişman dostlarla gümbürtüsünü ister istemez ninnilere çevirdiğimiz hantal yük teknesinin köşesinde kucağında derin uykulara dalmıştık. Halikarnas Balıkçı'sının merhabasıyla birden uyanınca, kendimizi maviliklerden bembeyaz bir masal şehrine süzülen martılar sandık. Altımızdaki sular mavi gökler gibiydi; balık sürüleri geçiyordu içinden bulutlar gibi; otuz kulaç derinlerde deniz yıldızları görür gibi oluyorduk. Bir sevinç dalgasıdır yaladı güverteyi. Böyle deniz, böyle şehir düşlerde görülür yalnız, diyenlerimiz oldu.

1945 yılında kendi yurdumuzda keşfeder gibi yaklaştığımız bu şehir Bodrum'du. Ordan Gökova gezisine çıkacaktık. Kiremitsiz bembeyaz evleri, tertemiz tenha sokakları, nerdeyse denizden yükselen kalesi, kalenin önüne bağlanmış dizi dizi sünger yüklü mavi sarı tekneleriyle Bodrum körfezden önce büyülemişti bizi. Bu büyülenmede Halikarnas Balıkçısının payı elbet çok büyüktü. O Balıkçı ki, sürgünden sonra orada yıllar yılı kendi isteğiyle belediye bahçıvanı olarak kalmış, şehri Bella Sombra'ya varıncaya kadar türlü yabansar ağaçlarla donatmış; bu arada kız memesi adını alan grape - fruit'u Türkiyeye sokmuş; dünyanın Yedi Harikasından biri olan Halikarnas Mafsolyon'undan (Mausoleum) birçok kabartma heykellerin British Museum'da bulunduğunu öğrenerek İngiltere sarayına şöyel bir mektup yazmıştı : «Bu heykellerin kadrini biz bilmezken siz bilmiş ve alıp götürmüşsünüz; bundan ötürü size darılmaya belki hakkımız yok, ama bu heykeller Londranın sisleri için değil,

buraların mavi gökleri için yapılmıştır; insanlık adına, getirin bu heykelleri yerlerine koyalım ve hep birlikte mavilikler içinde seyredelim.» İngiliz hümuru (Humor) bu mektubu şöyle cevaplandırmış : «Size hak vermekle beraber, bu eserleri müzecilerin elinden koparmak bizim hayatlarımızdan çok daha uzun sürecek bir iştir; onun için, şimdilik, heykellerin bulunduğu salonun duvarlarını maviye boyamayı daha kestirme bulduk.»

Saint - Jean şövalyeleriyle birlikte Bodrum şatosunu kuran İngilizler Balıkçı'ya böyle bir cevap verecek insanlar değildı; çünkü onlar paganların heykellerini söküp parçalamayı bir din ödevi saymışlar, nice şaheserleri kalenin duvarlarında kullanıp arkalarına kendi armalarını kazmışlardı. Artemisia nın kocasına yaptırdığı o eşsiz türbeyi Meryem aşkına ne büyük bir hızla yıktıklarını uzun uzun anlatır şövalyeler. Oysa, ne gariptir, Meryem Meryem oluşunu Anadolunun en köklü tanrıçası Artemisia'ya borçluydu; çünkü Anadolu hıristiyanları İsa'yı ancak tanrısal bir ananın oğlu olarak benimsemişler ve beşinci yüzyılda Efes konsilinden sonra Artemisia'nın eski yüceliğini Meryeme aktarmışlardı.

Ama bugün Artemisi'a şövalyelerden öcünü almaya başlıyor. Antik eserlerle dolu bir müze olan şatonun şapelinde Homeros'un çağdaşı sanat eserleri şövalye armalarına meydan okuyorlar. Yakın bir gelecekte Şatonun önüne Halikarnaslı Herodot'un bir heykeli bile dikilir belki de.

Medeniyetler birbirini yıkıp yenileye dursun biz ertesi sabah Bodrum'un karşısındaki Karaada'da, yerinde yeller esen bir Afrodit tapınağının dibindeki mağaradan denize akan sıcak kükürtlü sularda yıkanıp gençleştikten sonra Gökova cennetine yollanmıştık. Önce körfezin öbür ucundaki Knidos'a gidecek, ondan sonra kıyı kıyı dolaşacaktık Gök-

ova'yı. İstanköy açıklarında Yunanlı fakir bir balıkçının teknesi geçti yanımızdan. İkinci dünya savaşı yeni bitmişti. Kuşku dumanları dağılmamıştı henüz. Bu insan kardeşlere bir selâm verelim mi vermiyelim mi derken bir de baktık sarı sarı kavunlar atıyor Yunanlı mavi sularımıza. Durduk : onlar da durdu. Birbirimize başka başka meyvalar atıp uzaklaştık.

Bodrum'dan Mustafa Paluko adında bir balıkçıyı kayığıyla birlikte peşimize takmıştık. Mustafa Paluko adından anlaşıldığı gibi ve bütün Bodrumlularla birlikte hem müslüman hem de rumdu. Rum aslında Romalı demektir; Anadolu türklerine Rumi dendiği zamanlar olmuştur, ama bugünkü türkçede Rum yunanca konuşan ve çoğu hıristiyan olan Türk yurttaşlarına denir. Mustafa Paluko'nun kayığında namaz kılması ve dualarını rumca okuması bizi çok şaşırtmıştı. Paluko eskinden dümen yekelerine insan elleri oymakta ustaymış. Bodruma gelen bir hoca bunun büyük bir günah olduğunu, her yaptığı elin cehennemde boğazına sarılacağını söyleyince hemen bırakmış bu sanatı. Biz de hocayız, müslümanlıkta böyle bir günah yoktur dedikse de Paluko : «Sizin hocalığınız yalnız bu dünya işleri içindir; öbür dünyayı sarıklı hoca bilir yalnız», dedi. Pala bıyıkları ve hep denize çevrik mavi gözleri vardı Paluko'nun, ve Gökova'nın bir kıyısında yaşayan eski sevgilisinin adı da Çakır Ayşeydi, mavi gözlü Ayşe. Bütün Gökova'yı avucunun içi gibi biliyor, sizin bir şey görmediğiniz mavi derinliklerde pinaları, karavidaları, süngerleri, amforları görüveriyordu bir bakışta.

Knidos'u ihtişamlı yalnızlığı ve yitirilmiş Afroditin unutulmaz yası içinde bırakıp körfeze girdiğimiz zaman Balıkçıyla Paluko bize birbirinden güzel koylar gösterme yarışına girdiler. Knidos'la Şehir Adası (eski Kedrai) arasında halâ bugün bile sessiz ve insansız büklüm büklüm uzayıp giden kıyı

Gökova'nın zümrüt tacı gibidir. Tabiat Ana bu tacı Gökovalıların bük dedikleri eşsiz nakışlarla donatmıştır. Bir yanı laciverde bir yanı yeşile kaçan bir mavi meneviş kucaklar bütün bükleri ve büklerin içindeki sayısız bükleri. Sular parmak parmak olup çam ve buhur ormanlarının yüreğine kadar girer. Parmakların ucunda sedef beyazlığında çakıllar ya da kumlar vardır. En güzelini seçemediğimiz için hiç birinde duramaz, döndükçe dönersiniz bükler içinde. Dermen bükü ve Longoz bu büklerin en baş döndürücü olanlarıdır. İçlerine gemiler saklansa yanı başlarına varmadan görülmez, ve kıvrıntılarının tamamı ancak helikopterle görülebilir.

Gökova cennetinin özelliği vahşilikle uysallığı, sertlikle yumuşaklığı, sarp kayalıkların ve yüce dağların heybetiyle büklerin dantela inceliğini birleştirmesindedir. Bu özellik Söğüt ve Şehir adası arasında en olgun sentezini kurar. Bir yanda küçük küçük adalar, koylar, öte yanda Kıran dağları: denizden birdenbire ve dimdik bin metre.. fışkıran kayalıklar. Anadolu yayalası bu dağların üstünden bakar Akdenize, ve bazan gemileri batıran rüzgâr sağanaklar fırlatır yukarıdan. Kedrai adasına Gökova'nın yüreği denebilir. M. Ö. dördüncü yüzyıldan kalma at nalı biçiminde sahnesiz bir tiyatrosu da var bu adanın. Hele minnacık bir de plâjı var ki bırakıp gidemez insan kolay kolay. Bembeyaz bir kumsal düşünün. Kumların her tanesi tos toparlak ve hepsi birbirine tıpa tıp eşit : mitolojik bir böceğin yumurtaları gibi! Bu kum koyun yemyeşil suları altında elli metre kadar pırıldıyor sonra deniz birden mavileşiyor ve maestro rüzgârının kaldırdığı öbek öbek köpüklerle bir hızlı ırmak gibi akıyor önünüzden, ve siz o beyaz kumların yansıttığı ışık nakışları üstünde yüzerken ta karşınızda gittikçe morlaşan heybetli Kıran Dağlarını görüyorsunuz göklerin yarısına kadar.

Anlatmakla bitmez Gökova'nın güzelliği. Ama Şehir Adası'ndan sonra karşıya geçip Kıranların eteğinden süzülerek Gereme'ye, seramikleriyle ün salmış antik Keramos şehrine geldiniz mi Gökava'nın büyüsü biter. Ondan sonra Bodrum'a olagan kıyılar görerek dönersiniz. Yalnız Çökertme'de durursanız ve, eğer halâ yaşıyorsa, Çakır Ayşe'nin kıyıdaki kulübesine giderseniz, ocak başında oturan yetmişlik bir Güzelin mavi gözleri yeniden büyüleyebilir sizi.

(Bu yazı Almanca Merian *dergisinin Türkiye Özel sayısında çıkmıştır.)*

o

Şubat ortalarında

ÇAN YAYINLARINDA

Antonio Gramzci

TOPLUM VE AYDINLAR

(Denemeler)

Çevirenler

Vedat Günyol - Ferit Edgü - Bertan Onaran

Demir Özlü'ye Açık Mektup

Samim Kocagöz

Sayın Demir Özlü,

Şu mektubumda yazacaklarımın içtenliğine inanmanızı dilerim. Birkaç gün, size yazıp yazmamayı düşündüm. Sonunda yazmak zorunluğunda olduğuma inandım. Düşün ayrılığı yalnız ikimizin arasında kalsaydı, yazmaktan vaz geçecektim. Konuyu, bir karşılaştığımız zaman, bizbize tartışabilirdik. Ama *Yeni Ufuklar*'ın 1950 - 1960 arası, kalemi ele alıp, meydan-ı hamiyete atılan kuşak için düzenlediği özel sayısında (1 Ocak 1967) ortaya koyduğu sorulara verdiğiniz karşılıklar; biz toplumcu, bu yurdun düzyazı edebiyatını aydınlığa kavuşturan, özelliğine -yöresel ve insancıl- ulaştıran kuşağı suçlamakla kalmıyor, ünlü dünya yazarlarını da suçlamaya değin gidiyor. O yazarlar ki, 19. yüzyılın ilk yarısından beri, halktan yana, insanların ezilmişlerinden yana olmuşlardır. Ezilmiş insanların dünya edebiyatında çok geniş, giderek tüm diyebileceğimiz yeri vardır. Bütün ustalar, onları yazmıştır. Dünya yüzündeki insanlar, giderek toplumlar, belli bir yaşantı düzeyine erişinceye dek de edebiyat ezilmişlerden kurtulamaz. Bu yüzden yukarıda sözünü ettiğim *Yeni Ufuklar*'ın özel sayısının 70. sayfasında ettiğiniz sözlere, ortaya attığınız düşüncelere şaştım: küçük insanların ezilişleri yazılarak kolayca hikâyeci olunabilir. Bu da yeterince yerli ve toplumsal olur istenildiği gibi).» Diyorsunuz. Biraz aşağıda da, «Küçük insanların ezilişini anlatan hikâyeleri yeniden düşündüm. Hem kolay yazılır, hem toplumsal, hem de yerli olur bu hikâyeler.» sözleriyle karşılaşınca büs-

bütün şaştım. Bu sözleriniz bir eleştiri sınırını aşıp, 'yapsam yaparım..' iddiasına dayanıyor ki, adama, 'haydi yap da görelim!' diyebilirler. Sözlerinize şöyle bir yargı da ekliyorsunuz ki akıllara durgunluk verir : «Söyleyin kişi hikâye yazarı olarak bu yolu tutarsa, örneğin genel olarak Gogol'ü aşabilir mi?» Anladığıma göre, sizin kanınız şöyle ortaya çıkıyor: İster genel, ister özel olarak olsun (!) Gogol'le birlikte, Gogol'den sonra, Zola'dan Gorki'ye, Çehov'a, oradan dolanıp tâ Steinbeck'e değin, insanların ezilenlerini yazan bütün ünlü yazarlar havanda su döğmüştür, kolay iş görmüşler, bedava üne ermişler. Demek bu yazarların yaptıkları iş böylesine ucuz? Sizin hikâyeyi anlayış açınızı biliyorum. Bu yakanıza dokunmak hakkım değil, değil ama hikâyecilik tutumunuzla, *Yeni Dergi*'de Sabahattin Ali için yazdıklarınız bir çelişme olarak ortaya çıkmıyor mu? Tartışmayı tatlıya bağlamak için bunu bir çelişme olarak değil, ölmüş bir yazara yapılan haksızlığa karşı çıkmanız olarak kabul edelim. O güzelim yazının kanına girmeyelim.

Yeni Ufuklar'ın aynı sayısında, aynı sayfasında bir yargınız daha var : «Türk insanının cinsel yaşamasının olayları anlatılarak mizahi hikâyeler yazılabilir.» Bu yargı, bence çok insafsızca, Türk insanına yeteri değin eğilmeden varılmış bir yargıdır. Elbette her yazarın anlayışına göre, her konuya bakış açısı değişebilir. Bence, belli bir yaşantı düzeyine gelmiş, kendince tok karnına bazı ahlâk kurallarına -din yolu ile de diyebiliriz- bağlanmış, başkaca yaşama yolunda hiçbir sıkıntısı kalmamış insanların, ya da toplulukların cinsel hayatı mizah açısından ele alınabilir. Nasıl yozdukları, insanlıktan, ahlâk kurallarından -kendilerine göre elbette- nasıl uzaklaştıkları taşlanabilir; ama Türk insanının şehirli aracı, çıkarıcı azınlık değil analdığım- cinsel hayatı, mizaha, alaylı bir anlatıma sığmaz. Mizah ne demek? Türk

insanının cinsel hayatı, bir *Tragedya*'dır. Siz, hiç parasızlık yüzünden, (başlık verememek yüzünden) cinsel hayatı felce uğramış köy delikanlılarını gördünüz mü? 14 yaşında bir kızı dağa kaldırdıkları için, altısını birden başları önlerine eğik candarmanın önünde gördüm ben. Kız da hastahaneye götürüldü. Gelinin yatağına girenleri; bir sıpanın arkasında dolaşanları alaya almak, acı bir mizah açısından anlatmak bile bana göre değil. Külâhımızı önümüze koyup, bu insanların tutumlarını, ruh hallerini düşünmeliyiz: Ekonomik nedenleriyle, politik nedenleriyle, toplumsal nedenleriyle... Anadolu türk toplumu, yüzyıllardan beri, aç bırakılmıştır: Maddi bakımdan -ekmeksiz, aşsız-, manevi bakımdan -açlıktan gelen insanlık değerlerine yönelememek gibi-, cinsel bakımdan -ekonomik ve yapmacık din baskısından- hep hep açtır. Bugün halktan çıkıp gelip, halkı yönetmeye kalkışan, sonra da halka ihanet eden, halka karşı çıkan sözüm ona aydınların durumunu, tutumunu iyice incelemek zorundayız. Gerçek aydın olabilenler halkla birliktir. Bir süre önce Köy Enstitülerinden yetişen ülkücüler gibi... Onlara hiçbir zaman değer yargılarını şaşırtacak bilgi verilmedi. Ne oldum delisine dönmediler halkın içinden çıkıp aydınlanınca. Üniversiteden mühendis çıkıp, halk çocuğuyken halkı soymaya kalkışan müteahhit mühendis olmadılar. Bu ekonomik ve pedagojik yoldan halk çocuklarının olumlu amaca yönetilmeleriydi. Altıyüz yıldan beri din, bu eğitimi Anadoluya -pek az- Allah korkusu ile verebilmiştir. Sonra da iflâs etmiştir. Öyle ki Osmanlı çağındaki yanlış -ya da ümmetçi- eğitim sistemi, halkın içinden çıkıp vezir rütbesine erişmiş kişilere, Anadolu halkı için (Etrak-i bi idrâk) dedirtmiştir. Bugün de durum -Cumhuriyetten bu yana yetişen namuslu aydınlar bir yana- pek değişmiş değildir. Politikacılarımızın tutucularına bir bakmak yeter. Bu konuyu

uzatmayalım; sosyal yapımız, zincirleme birbirine bağlı birtakım açlıklarla boşlukları bulunan bir yapıdır. Sayın Kemal Tahir'le de bu konuda bir fikirde değilim: 'Anadolu insanına ne vermişse *Ağalar* vermiştir' yargısını çok aykırı buluyorum. Diyeceğim ki, Anadolu insanının elinde nesi varsa Ağalardan önce padişahlar almıştır! Ağalar, onların maşasıydı. 'Ağalık vermekle...' sözü, bugünkü Amerikan yardımına benzer...

Aziz Demir Özlü, kısaca toparlamaya çalıştığım bu görüntü, sizi eğlendiriyorsa, nedenlerini aramadan Türk insanının cinsel hayatını konu edinerek mizah hikâyeleri yazabilirsiniz; hem okuru, hem de kendinizi eğlendirebilirsiniz. Bu, dediğim gibi bir yazarın görüşü, anlayışı sorunudur; karışmam.

Yeni Ufuklar, bir yazınızdan şu sözleri alıp soru haline getirmiş: «Yıkılmış bir kuşaktır bizim kuşak. Edebiyat alanına pek erken çıktı, bir yığın da sorumluluk yüklendi hemen ona, çeşitli nedenlerle yıkıldı. Hem yurdu kurtaracak, hem de edebiyat yapacaktı; büyük bir ciddilik aşılandı ona.»

Diyelim ki, 1950 - 1960 arası yazı yazmaya girişen şair ve yazarların durumu böylesine zor bir döneme rastladı. Biraz düşünür müsünüz, 1940'ların kuşağı -pek iddialı her on yılı birbirinden ayırmak ya-, sizin kuşağın ortaya atıldığı durumdan pek mi parlak olanaklara sahipti? Tek parti, Millî Şef, İkinci Dünya Savaşı... Atatürk'ün aramızdan ayrıldığı döneme rastlayan kuşak yıkıldı mı? Bugün hâlâ şairleri, yenilerin karşısında geçilemeyen büyük kişilikleriyle ayakta dimdik duruyor. Hikâyecileri, romancıları -yaşayanları- 1950'den sonra en iyi ürünlerini verdiler, vermekte devam ediyorlar. Hiç de yıkılmışlık, ne başlarken, ne de bugün aklımıza gelmedi, gelmiyor. Bu yıkılmışlık (evhamı), size özgü olsa gerek. Tarık Dursun'u, Muzaffer Buyrukçu'yu,

Fakir Baykurt'u, Makal'ı, Yaşar Kemal'i hiç de yıkılmış bir kuşağın yazarları saymıyorum. Dimdik ayakta duruyorlar. Yanılmıyorsam buna benzer -sizin ettiğiniz söze benzer- bir sözü, Birinci Dünya Savaşından sonra Hemingway etmiştir. O bile kendi kendisini yalanladı eserleriyle. Sizin için de dileğim, kendi kendinize yanılmanızdır. *Y. Ufuklar*'ın sorularına karşılık veren bir arkadaşınız bile kızmış bu sözlerinize, 'Demir Özlü, kendisi yıkılmış!' diyor (Sayfa 83). Ben, söylemeyeyim, sizi yıkılmışlıkla suçlayan Sayın Hilmi Yavuz, yıkılmışlığınızın nedenini şöyle açıklıyor : «1950 kuşağı içinden 'yıkılmış' olanlar, edebiyatın bir 'perspectif' işi olduğunu hesaba katmamışlar, üstelik edebiyatı *insansızlaştırmak* için (altını ben çizdim) de ellerinden geleni yapmışlardır.»

Bu sözlere eklenecek başkaca bir sözüm yok. *Yeni Ufuklar*'ın aynı sayısı ve 70. sayfasında, şöyle de hikâye yazılır.. böyle de hikâye yazılır.. diye bir hayli düşündükten sonra, «Kendi yolumda aşırı gideceğim.» kararına varıyorsunuz. Her yazarın, her şairin kendi yolunu kendi seçmesi, en büyük özgürlük hakkıdır. Şaka edeyim: Adam isterse yolunu bulur, seçer, cehennemin finarına dek gidebilir (!) Ama ben, bu son sözünüze karşın, yine de yolunuzu seçtiğinizi, bulduğunuzu sanmıyorum. Bütün bilgilerinizle -gerçekten tanıdığım gençlerin bilgililerindensiniz-, edebiyat bilginizle, yeteneğinizin bir çelişme halinde olduğu kanısındayım. Olaki bu çelişme sizi başarıya götürür... Ama kesin yargıya Sayın Hilmi Yavuz gibi ben, daha varmış değilim. Sözünü ettiğimiz çelişme tehlikelidir, dikkatli olunuz sizi gerçekten yıkabilir. Şimdilik hikâyeleriniz üzerinde durmak, konuşmak istemiyorum. Sizin de isteyeceğinizi sanmıyorum. Beni yukarıdaki kanıya sürükleyen neden şu oldu: 1966'nın Kasım ayı içinde İzmir'e geldiğinizde beni de aramanıza çok se-

vinmiştim. Evliya Çelebi'nin deyişiyle 'can sohbetleri eyledik'. Birara siz, Karşıyaka'nın çok güzel sokakları olduğundan söz ettiniz. (Boğuntulu Sokaklar'ı) düşündüm. Ve de o güzelim Karşıyaka'mızın deniz kıyısındaki bahçe, o güzelim Akdeniz evlerini yıkıp, sefertası gibi yedi katlı apartmanların kuruluşunu, bu apartmanların beş kilometre ötesindeki gecekondularda oturan halkın yağ fabrikalarında o sıra yürürlükte olan grevini düşündüm. Aramızdaki -yazar olarak- görüş ayrılığını bildiğimizden sesimi çıkarmadım. Niçin yazıyorum bunları? Yazarların tutumunun ayrılığını, görüşlerinin değişik olduğunu belirtmek için; giderek bu mektubumun nedenini açıklayabilmek için. Yolunuzu ararken, ya da yolunuzda yürürken, aklınız, bilginiz, sizden öncekilere hak veriyor. Ama ne var ki hisleriniz, onların yaptıklarını küçümsemek yoluna sapıyor. Niçin küçümsemek? Bütün gelmiş geçmişleri birden? Günün birinde haksızlık ettiğinizin farkına varırsanız, lütfen bana -isterseniz açık olsun- yazınız.

Esenlik ve başarılar dilerim.

o

Tarık Dursun K.

AŞKIN DÜNÜ, BUGÜNÜ, YARINI

Ülkemizde ilk kez yayınlanan çekim senaryosu Kitapta ayrıca senaryosu yapılan hikâyenin aslı da yer almıştır.)
Habora Yayınları, 3 lira.

Yakınlıklar

Cavit Orhan Tütengil

Nurullah Ataç'ın kitapları masamın üzerinde duruyor. Kitaplarından birini «Gönüldeşim» diye başlayan bir sunma tümcesiyle bana imzalamış. 1967 yılı «usta»nın ölümünün 10. yılına rastlıyor. Onun edebiyat, çeviri, eleştirme, dil ve düşünce alanlarında nasıl bir görev yüklendiğini ortaya koyan inceleme yazılarının bu vesile ile yayımlanması umulur.

Yazıma Ataç'ın adını anarak girdim ama ele alacağım konu «gönüldeş»e de bir yanı ile bağlandığım «yakınlıklar»ın ötesine gitmiyor. Kendi kendime sorup karşılığını aradığım soru şu : İnsanları biribirlerine yakın kılan temel öğeler nelerdir? Günümüzde gerçek yakınlıklar temelini nerede buluyor?

Önce, yaşamamızdaki sınırları belirlememiz gerekiyor. Yeryüzünün belli bir parçasında ve sınırları belirgin bir zaman içinde yaşıyoruz. Aile çevresinden ulus çevresine kadar uzanan, insanlık ve evren çevreleriyle de en geniş halkalarına varan içiçe çemberlerin odak noktalarında bulunuyoruz. Bir yandan gezilerimiz ve bilgilerimiz, içinde yaşadığımız «Mekân çevresi»ne genişlik kazandırırken, bir yandan da kültürümüz «Zaman çevresi»nin dışına taşarak geçmişe uzanıyor. Böylece, hazır bulduklarımızla bunlara kattıklarımız her birimizin yaşantı alanını ortaya koymaktadır. Bu alanda, duyumlarımızın tanıklık ettiği evren parçasını bilgilerimiz genişletirken «çağdaşımız» olan ve zaman çevremizi bizimle paylaşanları da geçmiş zaman içinde kalanlar tamamlamaktadır.

Böyle bir ortamda hangi öğeler insanları yakın kılmaktadır? Akla ilk gelen aile çevresinin, başka bir deyişle akrabalığın sağladığı yakınlıktır. Buna «biyolojik yakınlık» da diyebiliriz. Bunun yanı sıra «mekânda yakınlık»tan doğan, «komşu»dan başlayıp «hemşeri»ye uzanan yakınlık biçimini de hatırlamalıyız. Menfaat birliklerinin, uğraşı biçimlerinin, aynı «renk»leri tutmanın temelinde yattığı geçici veya sürekli yakınlıklar da söz konusudur. Nihayet besleyici kökünü düşüncede, eylemde ve ülküde bulan yakınlıklar da vardır. Bu alanda inançlar, ideolojiler, ortak dünya imajları ve belli bir doğrultuda çevreyi etkileme isteği sayılabilir. Nurullah Ataç'ın «gönüldeş» sözünde duygu yanı ağır basıyor görünse de bir düşünce, bir ülkü yakınlığının ağır bastığını sanırım.

Böylece sorumuzun ilk bölümünü, ana çizgileriyle cevaplandırmış oluyoruz. Okuyucunun bu çerçeveleri genişleterek kendi yaşantısı ile zenginleştirmesi dileğimizdir. Zaten her yazı «bitmiş» olmaktan çok, çağrışımlarla gerginliği çoğalan bir dürtü değil midir?

Sorumuzun ikinci bölümü gerçek yakınlıkların günümüzdeki temeline değiniyor. Elbette, söz konusu ettiğimiz öğeler üzerine kurulu yakınlıklar bizim toplumumuzda da var. «Gerçek yakınlıklar» diyerek çağımızdaki güçlü eğilime uygun düşen durumu belirtmek istiyoruz. Bize öyle geliyor ki, doğal öğeler zamanla, yakınlıklara temel olmaktan çıkıyor. Kültürün yaygınlaşıp gelişmesi oranında biyolojik yakınlık gibi mekânda yakınlık da bir yana itilerek kökünü insanoğlunun tabiata katkısında bulan kültürel değerler öne çıkıyor. Yeni ölçüler yedi kat yabancıları bir çizgide birleştirirken aynı kucakta büyüyenleri, bir duvarın iki yanında oturanları biribirlerinden ayırmaktadır, ayırabilmektedir.

Biraz günlük yaşantılarımıza bakalım. Kapı komşusu ile

tanışmayan ya da ilişkileri «günaydın»ın ötesine geçemiyenlerimiz bazı «yakınlıklar»ı canlı tutmak için saatlerce süren yorucu yolculukları göze almıyorlar mı? Örneğin «Çan Yayınları»nın çevirilerinde adlarını yan yana gördüğümüz, yan yana görüp de kapı komşusu olduğunu sandıklarımız İstanbul'un iki yakasında oturuyor. Haberleştiklerimiz, kendilerini gönülden geçirdiklerimiz arasında çok uzaklarda bulunanlar yok mu? Daha da ileri giderek, kendilerini sadece eserler ile tanıyıp bağlandığımız «ölüler»i unutabilir miyiz?

Peki, ister mekân içinde, ister zamanda «uzakta» olsun yakınlıkları doğuran, besleyip geliştiren temel nedir? İçimden hemencecik «sevgi» demek geçiyorsa da bunun tek başına ve sürekli yakınlıklar için yeterli bir temel olmadığını bilirim. «Ortaklaşa» duyuş ve görüşlerle «katılma ve paylaşma»ın yakınlıklarda ağır bastığını sanıyorum. Söz konusu ettiğim niteliklerin gereksinmesi için bir yandan «diyeceği olmak», bir yandan da «yalnız»lığını duymak gerek. Kendine yettiğini sanan karnı tok sırtı pek olduğu için de «hayatından memnun» olan kişinin «yakınlıklar» nesine?

Değindiğim iki niteliğe bir üçüncüsü, «karşılıksız ve çıkarsız» olmayı da eklemeliyim. Belki o zaman «yakınlık»ın temel taşlarını dile getirmiş olabilirim.

Bu yazımda «dost» kelimesini kullanmaktan bilerek kaçındım. Çevremizde bu kelimeyi olur olmaz yerde tekrarlayıp bir çeşit ökse haline getirenler olmasaydı yazımın başlığını «Dostluklar» koyardım.

o

ÖZGÜR

175. sayımızda «Şiir Boğunç ve Doğru» başlıklı yazının imzası yanlışlıkla «Önay Sözer - Ece Ayhan» olarak çıkmıştır. Yazı bütünüyle Önay Sezer'indir. Yazarın uyarışı üzerine düzeltiriz.

Çizikçilik

Nermi Uygur

Çoğun görmeyiz. Görsek bile bakmadan geçip gideriz. Bazan da öyle olur ki, kıskıvrak yakalar sizi; önünüze dikilip durur, sıvışamazsınız. Bir ayıplamadır tutturur o zaman çok kişi. Gözüne pislik kaçmış gibi söylenen söylenene. Arıtıcılara gün doğdu demektir; «ahlâk,» «toplum,» «insanlık» çeşidinden iri iri sözcüklerin yağmuruna hazırlanmak gerek. Belki bundan ötürü, başka nedenleri de var ama, ince bir düzene başvurur çizikçiler : arıtıcıların öfkesini çekmiyecek biçimde davranırlar. Kalabalıktan öteye, uğrakların gerisine çekilmeyi severler. Çizikçilere raslamak isteyen çıkmaz sokaklarda, ıssız köprü gözlerinde, insan özleyen suyollarında, yılın en büyük bölümünü kimsesiz geçiren ağaç gövdelerinde, bahçelerin kuytu köşelerindeki sıralarda, herkesin tekbaşına kapandığı yerlerin kapılarında aramalı onları.

Çizikçi değilim ben. Daha doğrusu, çizikçilikle bir ilgisi olmadığını sandığımız herkes gibi çizikçiyim ben de. Kâğıttan başka alanım yok ama benim. Kâğıtlara çiziktiriyorum. Kâğıtların çoğu da yanımdaki sepeti boyluyor. Kâğıdın bulunmasından önce yaşasaydım n'apardım ben? Yazarlık da çizikçiliktir - bir başka türlüsü çizikçiliğin. Yozlaşmış bir yazı - yazma, bozuk bir yazıcılık bir bakıma çiziktirmek. Bir bakıma da, genellikle çiziktirmenin bir alt - türü yazarlık. Gerçekten de : yazarlığa özgü en önemli nitelikler çizikçilikte de var. Kargacık burgacık çizgiler çizmeye, şurayı burayı birtakım karalamalarla doldurmaya anlamsız birşey diye omuz silkip geçmek, yazarlığın, resmin, belki de tüm sa-

natların bellibaşlı bir yanını görmemek gibi geliyor bana.

Elmalı'dan Finike'ye iniyorduk. Konakladığımız bir pınarın yanıbaşında çizik çizik kayalar gördüm: Ak-sarı yüzeylerin üstüne ipince yollar çekmiş bir el; ne resim ne yazı; içiçe ayrı ayrı çizgiler. Kimi birbirine dolanmış, kimi karşıkarşıya konmuş. Westminster Katedraline de çıktığımda, kule taşlarına kazılmış çiziklerden Thames köprülerini doya doya seyredememiştim. Gezdiği anıta adını, hiç olmazsa adının başharfini, ya da oracıkta çakısına takılan rasgele bir çizgiyi bırakmaya bayılıyor çok insan. Boşuna değil, birkaç yılda bir Arc de Triomphe'u tepeden tırnağa elden geçiriyor fransızlar. Napoléon askerlerinin zedelemeleri yetmiyormuş gibi her yıl onbinlerce Amerikalı turistin saldırısına uğrayan piramidleri de arıtmak gerekecek bu gidişle. Birara Topkapıda oturmuştuk biz; üst bölümü yıkılmış bir kale duvarına bakıyordu evimiz. Bir ben eksiktim bu duvarın el uzanan taşları üstünde : Çizgi olmanın verdiği tadla burma burma uzayan, uzayan, sonra birdenbire uzamaktan yorulup bıkmış gibi içe doğru katlanan, süslü püslü birşeyler - bir bizanslının artığı mı dersiniz? Başı kalınca, ortası eğrimsi, ucu sivrice bir çizgi, bir kılıç belki de - İstanbul'un elegeçtiği ilk günlerde nöbet bekleyen bir yeniçerinin andıçı olmasın bu? Daha ötede kurukafayı andıran çizgiler - komşu çocuklarının yapıtı; duvarın en pürüzsüz bir bölgeciğini sivritaşla oydular ilkin, sonra ıslak kömür çektiler içine. Bir gün ne göreyim, tam önümüzde bir kamyon bozulmuş, onarıyorlar; onarıcının çırağı, o kurukafamsı çizgilerin alna benzeyen yerine biri büyük biri küçük, biri üstte biri altta iki delik delmiş içine kireçtaşı dolduruyor; hava kararda mı, parladıkça parlardı o iki göz. Zamanla çapraz çizgiler, tuhaf tuhaf X'ler, birtakım sayılar yeraldı duvarda. Soru işaretini andıran çizgiler, çapamsı uzantılar, tekerleğimsi kıvrın-

tılar, Merdivene, A'ya, sapan demirine benzeyen birtakım çizgiler... Geçen gün işlek yolların birinden geçiyordum, kapamışlar bir bölümü, yamrıyumru taşlar yığılıydı kenarda, çimentoyla karışık çakıllı kum döküyorlardı yere, kalabalıktı çalışanlar; biri çıktı içlerinden, kocaman avucunu yapıştırıverdi üstü dümdüz yeni dökülmüş kaldırıma, elini çektiğinde bir karış vardı yerde; harç makinasının gürültüsüne rağmen yanındakilere seslendiğini işittim: «Ha bu da benim, izcazıma dokunman!» dedi.

Herkesin istediği bu : iz bırakmak. Araçlar değişti, gereçler değişiyor hiç durmadan. Kimi karataşa dört elle sarılmış, kimi kiremide. Bazılarının papirusu varmış, bazıları da deve kemiği ile yetinmiş. Koyun derisi bulamıyan keçi derisiyle, sütdanası derisiyle işini görmüş. Bazı yerde çivi kullanmışlar, bazı yerlerde de kalem. Sıvı boya bulamıyan çamura başvurmuş. İzdüşüren yaratık insan. İçten gelen birşey bu. Yaşama itiliminin basıncı dışlaşıyor izlerimizde. İstemese de kendinden birşey yansıyor insanın çevresine. Çok kez istiyor ama. Zorunlu bu. Yeryüzünden geçip giderken koca koca tabanlarıyla toprağa kendinden bir haber bırakan dinosoroslar, ya da gagasıyla tahtayı oyan ağaçkakanlar gibiyiz biz de. İzle dolayımızı yoğuruyor, nerde ne görsek izdiye yorumluyoruz. Bazı dinlilere bakarsanız, tümüyle evren tanrının çiziği, tanrıdan bir işaret, tanrıya bir işaret. Böylesine ileri gitmiyeceğim ben; evrenin tanrıyı belgeleyip belgelemediğini bilemem. Bildiğim birşey varsa, doğrudan doğruya ortaya koymadığımız şeyleri bile bir bakıma duyan, düşünen, özleyen, dileyen bir varlığın izi diye anlamamız, ancak böylece anlıyabilmemizdir.

Hekimlere göre hastalıklardan bir hastalık çizikçilik. Bakan gözlerden kurtulur kurtulmaz, duvarlara kapılara karmançorman çizgiler çeken; acele acele harflere, sözcüklere,

adlara hıncını ya da kızgınlığını sıvayan; insansı biçimlerde tutkularının acısını hafifletmeyi deneyen çok kişi sapıkça bir boşalmaya kaptırmıştır kendini. Orası öyle, bir yanı aksıyor bu gibilerin. Başkalarıyla birlikteyken, ayıp saydığı için gerçekleştiremediklerini yalnızken duvarlara aktararak gerçekleştirmeğe çalışan, açık-saçık, iğneli, başkaldırıcı davranışlarını çizik - diliyle duvarlara sergileyen herkeste Dubuffet'nin sanat gücü olmaz ki. Gene de, ortalıktan uzakta rasladığım her çiziği hekimlere, Freudçu hekimlere özgü bir tutumla karşılamıyorum ben. Çizikte yalnızca insan çöküntüsü gören çizikçiye acımayla yaklaşan, insan dünyasının yabancısı kalır çok kez. Ne diye «anlamsız» birşey olsun çizik? Enazından bir hoşgörüyle bakın çiziğe, insan varoluşunun bilinmedik yörelerine ileten bir ipicudur o zaman her çizik.

Sözümona delidolu çizgilerle duvarları kirleten çocuklar, herşeyin büyüklere göre ayarlandığı bir düzende, kendilerine özgü çocuk dünyasının ağırlığını gözönüne koymak istiyorlar aslında. Erişkin aklıyla erişkin amaçları için kesilip biçilmiş bir yaşama ortamında, işte bakın boğuluyor çocuklar. Bazı taşkınlıklarını, yaramazlıklarını arada sırada azarlamamayı öğrendik diye, gereken özgürlüğü vermiş sayılmayız çocuklara. Ne yapsın onlar da, çizikleri olmasa daraltılmış bir çevreciğin içinde tükenip kalacaklar. Çiziklerle başkaldırıyorlar bize. Sokak aralarını bile elegeçirmiş olan tramvayların, otobüslerin, otomobillerin büyüklere bile ürkü saldığı kentlerde, nereyi elverişli bulurlarsa oraya serpiştiriveriyorlar çiziklerini: «biz de varız», «biz buradayız» diyen çocukların çığlığı her çizik. Oyun bahçeleriyle övünmesin büyükler. Çoğu kentlerde bahçeler bir süs, hem sonra büyüklerin sığınağı oldu hepsi. Bilmiyor muyuz, çoğaltsanız da sayısını, bu bahçelerin dışına çıkacak yine çocuklar. Ayrı yaşamak istemiyorlar ki. Kentlerin her yerine sokuluyor-

lar onun için. City'deki koca koca bankaların duvarlarına bile elatmışlar. Amsterdamda'ki Reyks Museum'un bahçe duvarlarına, Hamburg'taki Borsa sarayının arka kapılarına uzanmış elleri, en umulmadık yerlere değin genişletmişler yaşama alanlarını. Eğriler, düzler, çarklar, çengeller, kulaklar, parmaklar, balıksı kuyruklar, kuşsu kanatlar testere kenarlı buğday başakları... Henüz okuma yazma bilmiyenlerin belki de varlık damgası kimlik mühürü bunlar. Bu kuşdilini bir anlıyabilsek, çocuklara özgü dünya görüşünü anlamakta yabancılık çekmiyeceğiz.

Aynı şeyi büyükler için de söyliyeceğim. Aklıbaşında bir adam, önemli işlerin görüşüldüğü kurullarda, bir de bakıyorsunuz, çiziklerin büyüsüne tutulmuş oyalanıp gidiyor. Kimbilir hangi kır kahvesinin denizi en iyi gören tahta masasındaki çentikler de onun yapıtıdır. Değişik dürtülerin etkisiyle ortaya çıkar büyük çizikleri. Türlü amaçlara yönelebilir bu çizikler. Kaldığı köşklerin duvarlarını sözcüklerle bezeyen, zaman zaman adını kazıyan Byron, içsıkıntısının basıncı altındaydı; gelip geçiciliğini unutmak, gelecekte de yaşamak, ölümü yenmek dileğiyle çiziklere bağlıyordu umudunu. Her çizikte kendi kendini nesnelleştiriyor, her çizikte kendinden başkalarına bir haber ulaştırıyordu Byron. Restif de la Bretonne de yaman bir çizikçi. Saint - Louis adasının kuytu köşelerini, Paris'teki Seine köprülerinin belli yerlerini, sevgi yalvarışlarıyla, mutluluk ünlemleriyle, tarihlerle doldururmuş. Duvarlara oyulmuş bir çeşit günlük bu tuttuğu. Tüm sözleşmelerini unutmamak için taşlarda belirliyor; üzüntülerini taşlara ağlıyor; sevinçli yıldönümlerini taşlarda kutluyor. 26 Ekim 1752 günü bir köprü korkuluğuna, camla sanıyorum, şöyle yazmış : *Mane surgendo, hoc reputo : quid sentiam anno sequenti, pari die et hora?* Ne tuhaf - tatlı Lâtince bu böyle : «Sabahleyin

kalkar kalkmaz şu çaktı aklıma : gelecek yıl bugün, bu saatta ne düşüneceğim acaba?» Sözünde durmuş Restif, bir yıl sonra aynı yere gelmiş önceden belirttiği saatta: yeni bir tarih eklemiş kendini gelip gördüğünü saptamak için : *revisi* - 53. Başka bir yere de altı yıl ardarda hep aynı tarihi atmış. Yapayalnızmış bu altı yıl boyunca. Altı yıl altı gün gibi gelmiş ona, olaysız, sevgisiz. Bir yerde sevgililerinden birinin güzelliğini övüyor - - *quam formosa.* Başka bir yerde de umulmaz bir hastalığa tutulduğuna inandığı gün nasıl yıkıldığını dile getiriyor, - - *annihilatus sum.* Hava kararır kararmaz, yağmurluğunu attığı gibi sırtına adasında dolaşmaya çıkarmış Restif, kâğıtsız yazar. Olanca ayrıntısiyle, tiksinmelerine, küşümlerine, korkularına varıncaya dek yaşama serüvenini duvarlara işlemiş. Böylece yaşamasını arttırmış, yaşamasının içinde yollar açmış kendine çiziklerde. Denetlemiş çiziklerle kendini. Kendisiyle buluşmuş çiziklerde, benini tatmış oralarda. Başkalariyle, kendi yaşantıları için gözü kulağı olanlarla bağıntı kurmuş, ortaklık yaratmış çiziklerle Restif.

Yaşarken nedense kendini taşa aktaramıyanlar var. Herkesin içinde soyunmak gibi birşey durur çizikçiliği. O zaman da dövmeciliğe düşüyor kimi insan. Dövmeciliğin yalnızca denizadamları arasında yaygın olduğunu sananlar yanılıyorlar. Şanghay'da, Napoli'de, Bremen'de, New York'ta saatlerce sıra bekliyenler var dövmeci dükkânlarında. Doğru ama denizcilikle hiçbir alıp vereceği olmıyan bazı tanıdıklarımın kolları bacakları dövmelerle dolu. Sağ bileğine bir kule çizdirmiş biri, başka birinin de göğsünün tam ortasında kavaklı bir yol, serin mi serin. Bir akşam Kaertner Strasse'de kolkola yürüyen bir kızla bir erkek iliştı gözüme. İkisi de giyinmiş kuşanmıştı, operaya gidiyorlardı belki. Hiç unutmam, yanlarından geçerken kork-

tuydum. Korkum, güzeldi sarışın Viyanalı, ondan değil adamdan. Zift karası bir yüzü vardı adamın, ak gömleği daha da karartıyordu yüzünü; hem sağ hem de sol yanağında üçer tane eğri çizgi, kızıl-pembemsi üçer tane et-yarığı. Azıcık yanyana yürüdük, alışıverdim gitti çizgilerine. Ne canayakın insanmış o çizikleriyle Afrikalım. Bazı Halep çıbanlarının tatlı çekiciliğiyle bezenmişti sanki yüzü.

Sağlığında hiç mi hiç çizikçilik yapmıyanlarsa, mezartaşlarına saklıyorlar bütün heveslerini. Her yazıt, çizikçiliğin tanığı. Çok kişi yazıtlarla seslenmiye, kendini yazıtlarda belli etmiye, yitirilmiş olan bir yaşamayı yazıtlarda varetmiye çalışır. Pekçok insanın biricik şiiri, ilk ve son öyküsü, ortalığa çıkmış tek romancığı mezar yazıtındadır. Yıllar yılı sönük ya da gizli yaşamış olanlar, ölümlerinden sonraki çiziklerde tanıtırlar kendilerini herkese, azıcık da olsa gelip geçenlerin ilgisini çekmek isterler böylece; çiziklerde görünürler bir süre, büsbütün yokolup gitmeden önce.

Özel bir çizikçi yazar. Bir bir kaldırırsanız örtülerini çizikçiliği bulursunuz yazarlığın altında. Pek çok yazardan birtek çizik kalmıyor bazan, bazan da yazarlardan daha çok kalıp etkiliyor bizi çizikçiler. Yazarlık bazılarımızın uğraşısı ama her insanın, en genel, en insanca mesleği çizikçilik.

o

SÖMÜRÜCÜLÜĞE KARŞI SAVAŞ

Haftalık Toplumcu Gazete
2. yılına girdi
Sayısı 50 kuruş
P. K. 80 — TRABZON

YENU : 194

Hesaplaşmalar

Rauf Mutluay

Yalnızca bir ince mektubun saygılı çağrısına uymakla yetinseniz bile güzel. İlk gittiğiniz bir yazar evinin tutarlı konukları arasındaki o doğal kaynaşma, sözsüz gülümsemelerin yapmacıksız selamlarındaki o güvenli rahatlıkla dirlik... Sonradan ne kadar çatışsanız, ne kadar uyuşmasanız, ayrılsanız da o başlangıçtaki iş eşitliği, hak saygısı değmez mi bütün yorgunluğa?

Tanpınar Hoca, nice acemi ressamın sergilerini izler, edebiyata özenen genç dileklerin usanç veren aynılıklarını sabırla dinler, söyliyeceklerini bitirirken muhakkak «Hesabınızı kesin; yanınızdakilerle, ardınızdakilerle hesaplaşın hemen» diye eklerdi. Taklitten sakınmayı, «Tanrım, beni modelden kurtar» diye yakaran Diderot'un ressamı gibi, sindirilmemiş etkilerden kurtulmayı salık vermekti istediği : «Hesaplaşın»

Kesin formüllere bağlanmadığı için bazılarına umut kırıcı bir dağınıklıklarda görünen açık ve toplu konuşmaların geliştirilmesinden yanayım. Şüphesiz bir gündem, yöntem ve yönetim sınırı ile. Uzak uzak yazılarda çok zaman tek bir kelimenin sorumsuzluğuna ve nükte yüküne dayanarak yürütülen saygısız onur yaralayıcılıklarını, bulunduğum konuşmaların en karışık kalabalığında bile görmedim şimdiye kadar. Bir dönemde kahvelerin, sokakların, içki masalarının çok konuştuğundan yakınılmıştı. Bir edebiyatçılar cemaati olmaktan kurtulmak, bir edebiyat toplumu olabilmek için sanırım önce yolunca, yordamınca konuşma yöntemine alış-

tırmaya çalışmalıyız kendimizi. Bir çelişki değil bu; sessiz ve karşılıksız, parça bölük, uzak ve ayrı yazıcıklar yerine açık, toplu, incelemeli, ayık konuşmalar. Onun için yazıma yüzyüze bir karşılaşmanın tadıyla başladım. Dostluksuz ayrılıklar, hücre kümelenişleri, kapalı zincir halkalarıyla.. «Kılıç kesmez yiğidi, bir kötü söz öldürür» pusatıyla tek tek kopukluklar. Oysa en yabancı, en tanımadık bir yazar yanında bile ne kadar dikkatli, ince, yakın bir hoşgeldinle karşılaşacağız kimbilir. İnsan sıcaklığımızı, yazı soğuklukları-mızla böylesine harcamak niye? Hiç görüşmediğimiz, belki yazılarından küçük bir bölüğünü okuyarak, silik bir resmini görerek, ya da bir ansiklopedi maddesinde yaşantısının özetini bularak, belki de yalnızca alışılmış bir imzanın tanıdık çağrışımıyla hatırlıyabildiğimiz bir kişiyle, bir yazarla, bir insanla azıcık birlikte bulunalım hele. Kimbilir ne duyulmadık sözlerimiz olacak aramızda : «Söylenmemiş aşkın güzelliğiyledir - Kâğıtlarda yarım bırakılmış şiir.»

Sanırım bir hesaplaşma dileğinde birleşme dönemindeyiz. Papirüs'ün açık oturumu, Yeni Dergi'nin eleştiri yarışması, Varlık Yıllığının tartışması, Yeni Ufuklar'ın ocak özel sayısı, ABC'nin, Ant'ın yılın kitaplarını bulma soruşturmaları, çıkmamış dergilerin hazırlıkları, eskilerinin biçim değişiklikleri, hatta dostluk kümelerindeki kaynaşmaların tazelenen sıcaklığı hep aynı ihtiyacın gücünden gelmeli.

Sorular aşaması bu; cevap tekliflerinin çeşitliliğiyle birlikte ne güzel diyaloglar doğacak yakında. Hazır yargılarla yetinmeyip başarıya da, başarısızlığa da doğru nedenler bulma; geçmişe daha bir yakından ve dostça bakıp yaptıklarımızdan kuşkulanma -Şüphe bir nûra doğru koşmaktır-, gururların ardına gizlenmiş eksikleri açığa vurma içtenliği, bir sevgi ve haktanırlık dayanışması -Beklerim bir zafer esasen ben, kılıcından ziyade kalbinden,- kusurları bağışlayan

çabalara haset etmeyen bir açık yürek yakınlığı... yazıların son sözünden önce bakış ve gülümseme mesafesinde sağlanabilecek arkadaşlıklar. Bu gerekli bir sevgi ve anlayış adımı; niye raslantıların körlüğüne bırakılsın?

Bütün bu ilgi kaynaşmalarını hep edebiyatça yapmak mümkün. Kim, nasıl, ne yolla, yönetimini, düzenlenişinin zahmetini niçin yüklenerek, ne şekilde yürütür... Bilmiyorum diyemeyiz; azıcık düşünsek bulacağız. Edebiyatçılar Birliği olmazsa, dergiler görev alabilir kolaylıkla. Ama şöyle çalışmalar yapılabilir, yapılmalıdır, herhalde yapacağız diyorum:

Toplu Okumalar : Bir ya da birkaç görevlenmiş kişinin seçim sorumluluğuyla geçmişden ve bugünden örnekler üzerinde açıklamalı yargılara varan ortak konuşmalarla değerlendirilerek belli metinler üzerinde konuşmalar. Yeni yayımlanmış eserler üzerinde, belli bir süre sonunda, karşılıklı sorularla gelişen, sanatçının ve yakın sanat arkadaşlarının katılışıyla zenginleştirilebilecek olan oturumlar.

Sanatçıların sunuları : Dinleyici sorularına cevap vermeye istekli sanatçıların kendi metinleri üzerindeki söyleşileri, çalışma amaç ve yöntemlerini belirleyen tanıtım konuşmaları.

Toplu yazışmalar : Dergi özel sayılarının övgü, anı, özet toplamı şeklinde değil, geçmişin odak değerleri üzerinde aynı açıdan sınırlanarak hesaplaşma yargılarına götürecek yeni değer tespitleri.

Toplu soruşturmalar : Saldırı ve savunu tekilliğinde çıkmaza girmeyen, 940, 950, 960 kuşağı gibi yanlış adların karışık yumaklarına dolanmayan aydınlık soruşturmalar; belki bir ekip çabasıyla düzenlenebilecek, sorun çözümlerine yol gösterecek nitelikde ortak teklifleri bulmak için.

Yüz Yazar Ödülü : Nasılsa bütün ödüller küçük, etkisiz, gücsüz. Küçüklüğü içinde hepsinin toplamından büyük,

önemli, değerli bir ortak ödül ve yargıcılık işinde kolayca birleşmek mümkün. Ya kırk, elli liralık katılışlarla sembolik bir rakama ulaşılarak, ya buna bile ihtiyaç duymadan yaşayan yüz yazarın imzalı belgesinin tanıklığında onurlandırarak, yılın en güclü edebiyat eserlerini etkili bir çağrının sürümüyle sunabiliriz topluma.

İnatçı bir toplum suskunluğuyla yalnız bırakılan edebiyatı, hem bir olaylar devamının yankılariyle, hem kendi değerlendirmelerimizin ölçüleriyle duyurmanın kimbilir başka ne yolları var. Bu cevapsız sessizlikte, yarınki sanat zaferlerinin güvenini yeter bulmadan çalışmanın doğal bir işbölümü sorumluluğu olmalıdır. Biliyorum bu yazıyı okuyanların dudaklarında hangi küçümseyici gülüş biçimlenecek. Kendi kişiliğimizin duvarları içinde ve çok zaman bizi hep onaylayacak anlamdaş çevreler arasında bir iki kelimelik yargılarla nasıl rahat edildiğini de okunmamış kitapların d'lden dile geçen hazır kabullere nasıl kurban edildiğini de biliyorum. Zaten bu değil mi insanları da, eserleri de birbirine kapayan; oysa, en uzun yola da bir adımla başlanır. Ne yapıp edip bir yolunu bulmalıyız bütün yakınlaşmaların.

o

SOYUT

Gelişen genç kuşağın aylık, öncü edebiyat dergisi
Yıllık abonesi 12 liradır.

Yazışma ve abone adresi :
H. İbrahim BAHAR

Mithatpaşa Cad. 19/3 Beyazıt - İSTANBUL
YENU : 195

Kurtarılanların Türküsü

Nelly Sachs

Kurtardılar bizi, ama
Ölüm flütlerini yontmuştu bile boş kemiklerimizden
Yaylalarını gezdirmişti bile kirişlerimizde-
Halâ yakınıyor bedenlerimiz
Bozuk seslenişlerle.
Kurtardılar bizi, ama
Halâ gözlerimizin önünde sallanıyor
Boyunlarımıza geçecek ilmikler
Halâ damlayan kanlarımızla doluyor kumsaatleri.
Kurtardılar bizi, ama
Halâ korku kemiriyor yüreğimizi
Gökyüzümüz tozlara gömüldü.
Kurtarılanlar
Yalvarıyor sizlere şimdi :
Sakın birden göstermeyin güneşi
Ve teker teker görelim yıldızları.
Yaşamaya yeniden alışalım, usulca.
Olaki bir kuşun ötüşü
Olaki bakraca dolan suyun sesi
Deşer gizlemeğe çabaladığımız acıları
Silip süpürüverir bizleri -
Yalvarıyoruz sizlere :
Sakın ısıran bir köpek göstermeyin daha
Olaki, olaki
Dağılıveririz toz gibi - -
Yok oluruz gözlerinizin önünde.

Dokumuzu tutan ne ki?
Soluğumuz çoktan kesilmişti
Ruhumuz sığınmıştı Tanrıya bir gece yarısı
Son dakkada
Bedenimizi sizler kurtarmadan önce.
Biz kurtulmuş olanlar
Sıkarız uzatılan eli
Göklerinizden tanırız sizleri -
Ama yakınlığımız uzaklığımızdan geliyor
Tozdaki ayrılışımız yalnızca
Birleştiriyor bizi sizlerle.

Türkçesi : *Adalet Cimcoz*

Evrensel'den Yersele

Vedat Günyol

Bugünkü Türk edebiyatı, bir yandan Türk halkına, Türk kaynaklarına, bir yandan da Batı humanizmasına dayanıyor bence. Dağlarca, örneğin, halkın diline, deyimlerine duygularına bağlı olduğu kadar, Atatürk'ün getirdiği batı görüşüne, toplumsal adalet düşüncesine de bağlı. Yaşar Kemal de öyle: Bir yanıyla Türk halk folkloruna bir yanıyla da, yâni dünya görüşü bakımından, batıya bağlı. İkisi de, bir yandan folklora, Anadolu halkına dayanıyor, bir yandan da batıya. İkisi de, düşünce bakımından halk edebiyatının bir sonucu olmaktan çok, Atatürk Türkiyesinin, yâni, batıya açılmış yeni Türkiye'nin ürünüdür. Halk edebiyatında roman türü yok, masal vardır. Yaşar Kemal için masal geleneğinden geliyor diyemeyiz. O daha çok O. Kemal'den gelmedir. Orhan Kemal ise Sabahattin Ali'den, S. Ali de düpedüz batıdan, Çehov'dan gelmedir. Diyeceğim, bugünkü Türk edebiyatı kafa bakımından batıya, duygu ve folklor bakımından Türkiye'ye bağlı. Bir başka örnek alalım: Fakir Baykurt ile Mahmut Makal. İkisi de Türk gerçeklerini batılı birer yazar açısından işlemektedirler. Baykurt, daha çok röportaja kaçan romanlarında, Makal da denemeye kaçan yazılarında, kendi köylerinin gerçeklerini bir batılı gözüyle, sosyalist gözüyle, dile getiriyorlar. Kısaca, bugünün Türk edebiyatı, batı edebiyatı çizgisinde yürümektedir. Batı derken, elbette, bugün hepimizin Allah belâsını versin dediğimiz emperyalist batıyı değil, humanist batıyı anlıyorum. Maupassant'dan

başlayarak, Camus, Brecht, Kafka vb. larının etkisinde kalan sanatçılar, Türk gerçeklerini batı süzgecinden geçirip, bir bileşim yapmaktalar. Ama bu arada, eski Türk edebiyatıyla bağıntısı olmayan yüzde yüz batılı sanatçılarımız da var: Örneğin Sait Faik, hikâyeci olarak tümüyle batılıdır, dünya görüşüyle de, insan anlayışıyla da batılı. Hele yeni kuşak yazarları bütün bütün batılı. Demir Özlü, Ferit Edgü ve Orhan Duru gibi. Bunlardan yalnız Duru, öbürlerinin yerliden kaçışlarına karşın, Mercimek Ahmet'lerden, Evliya Çelebilerden esinlenen o güzelim diliyle de olsa, yerliye bağlılığı göze çarpıyor. Ama, bu dilde bile, batıdan gelme tatlı bir hümur ağır basıyor.

Yersellik ve evrensellik konusuna gelince, S. Eyuboğlu'nun dediği gibi, yerli olmanın koşulu evrensel olmadır. Örneğin, Lorca gibi Nâzım Hikmet de sapına kadar yerli oldukları ölçüde evrenseldirler. Nâzım hep Türkiye'den söz etmekle birlikte adam akıllı evrensel bir ozandır. Bu iki ozanda ortak yan, insanca bir başkaldırmadır. Her ikisi düşünce bakımından insan oldukları, dünyaya açık oldukları ölçüde yerli olabilmektedirler. Yukarıda söylediğim gibi, yerli olmanın koşulu insanca olabilmek, yâni evrensel olabilmektir. Evrensel olmadan millî olunacağına inanmıyorum. Folklor tek başına insanı büyük soluğa götüremiyor. Yersel sanatlar, folklor, türkü vb. büyük sanat değildir. Büyük sanat yerseli evrenselle birleştiren sanattır. Acaba insan yersellikten evrensele varabilir mi diye bir soru gelebilir akla. Bence yersellikten evrensele varılamaz. Önce evrensel bir düşünce, bir görüş olacak ve yerselle bağını yitirmiyecek: Büyük sanatın yolu bu. Bizde Nâzım'la Dağlarca hem yersel hem evrensel. Onun için ikisi de büyük şair. İkisi de, tabiî Nâzım daha büyük ölçüde, evrenselden yersele gelmişlerdir. İkisi de evrenseli halkın diliyle söyleme yoluna

gitmiştir. Tevfik Fikret örneğin, evrenseldir de, yersel değildir. Yunus insanların kardeş oldukları düşüncesiyle evrensele varmış ve bunu halkın diliyle, yâni yersel olarak söylemiştir. Oysa Mevlânâ, Yunus'un yaptığını, yâni evrenseli yersel yapamamıştır bütün büyüklüğüne rağmen. Türkiye'de oturup Farsça konuşmuştur. Sorun, yerselle evrenseli bir bileşime götürebilmektedir. Evrensele varmak, bir kültür işidir. Bugün sanatçılarımızın geniş bir kültüre varmakta oldukları da su götürmez bir gerçektir.

Bir yıldan beri siyasal, toplumsal ve ekonomik yayınların edebiyat eserlerini (sizin deyiminizle) kültür ortamından kovması, genel olarak hayıflanılacak bir şey değildir. Bu yayınlarla Türk insanı bilinç kazanmaktadır. Gerçek sanat da ancak bilinçli bir sanattır. Belki, bu yayınlardan sonra daha bilinçli bir sanat doğacaktır. Bu yayınları izleyenler, bu yoldan kafalarını geliştirenler arasından çıkacak sanatçılar daha bilinçli olacaklardır.

Ülkemizde yavaş yavaş toplumcu edebiyata karşı «reaksiyoner» bir edebiyat çalışmasına gelince, bununla sağcı bir edebiyat demek istiyorsanız, bunun hiç bir yaşama şansı yoktur bence. Yâni, ırka, dine dönük, bunların meddahlığını yapan bir edebiyat olacak şey değil. Yok, eğer bu deyimle biçimci bir edebiyatı anlıyorsanız, o zaman diyebilirim ki, biçimi kıran kafa, sosyal gerçeklerle yoğrulmuş bir kafaysa, elbette yeni biçim içinden bir öze varabilir. Ama yine de kesin bir şey söylenemez. Biçimi kıran sanatçı, onu kafasıyla kırıyorsa, bir öz yaratabilir. Nitekim, vezinsiz, kafiyesiz şiir, başlangıçta biçimsel gibiydi. Sonra içi doldu.

Eleştirmenin sorumluluğu diye, sanatçının ve okuyucunun sorumluluğundan ayrı bir sorumluluk düşünmek güç-

tür. Son zamanlarda eleştiricelere pek yükleniyorlar. Belki eleştirmen yokluğu biraz da bu yüklenişten geliyor. Asıl sorun, kişinin yaptığı işi ciddiye almasıdır. Sanatçı nasıl oyuna kaçmadan, aldatmacaya kaçmadan uğraşına sarılmak zorundaysa, eleştirmen de öyledir. Ya okuyucu? Onun da sorumluluğu yok mu, sanat ürünlerinin gelişmesinde?

ABC'den

o

ALAN

Aylık Edebiyat Dergisi

Bilgin Adalı	Eser Gürson
Halûk Aker	Özkan Mert
Rahmi Akseki	Rasim Özdenören
Ataol Behramoğlu	İsmet Özel
Murat Belge	Gürsen Topses
Süreyya Berfe	Güven Turan
Egemen Berköz	Cahit Zarifoğlu
Refik Durbaş	ve yeni imzalar...

1 Mart 1967 de çıkıyor
P. K. 709 İstanbul

YENU : 196

Küçük Şeyler

Sami N. Özerdim

Ölü :

2 Ocak 1967

Yıkama yerinin kapısı açılınca, kefenin ucundan erkek ölüsünün sapsarı, kupkuru ayağı göründü. Az ötede, genç bir adam hıçkıra hıçkıra ağlıyor. Kimisi telâşta, öğle namazına yetiştiremiyeceğimiz diye.. Yıkayıcılar başka ilgililer büyük bir düzenlilik içinde, öteki dünyaya gidecek yolcuları özenle paketleyip hazırlıyorlar. Babalarının koltuğu altında, ya da elleri üzerinde küçük paketler halinde çocuk ölüleri..

Bizim için kedi köpek ölüsü ne ise; doğa için de insanınki öyle.. Sayısız insan, yaşına önem verilmeden bir anda yaşamdan ölüme geçmiş. Oysa, bir insanın doğması, yetişmesi, gelecekle ilgili umutları, düşleri; hepsi masal... İnsan, bir anda toprağın içine atılıveriyor. Sonra, yakınları : «Sevaptır!» diye üzerine yığın yığın toprak döküyorlar.

Bir an önce gömülsün, yitsin ortalıktan.

Anlaşılan, kör bir makina yürütüyor bu işi.. Çünkü, insan'ın yaşayışındaki ve ölümündeki sefaletten kılı kıpırdamıyor.

Servetifünun:

1891'de çıktığı zaman her şeyden söz açan öğretici bir dergidir. Sadece sık sık Nabizade Nazım'ın adına raslanır. Tevfik Fikret'in imzası «M.T. Fikret» biçiminde ilkin 254. sayıda görülür. Ondan önce Hüseyn Cahit Yalçın, Sami-

paşazade Sezai, Uşşakizade Halit Ziya.. da ara sıra adlarını gösterirler. 1895 - 1896 yıllarında başlayan Servetifünuncular (Edebiyat-ı Cedide) hareketi 1901 yılı ekim - kasım aylarında derginin altı haftalık bir kapanışında sona erer. Hüseyin Cahit Yalçın'ın 553. sayıdaki «Edebiyat ve hukuk» yazısı buna neden olmuştur. Dergi kasım içinde çıkan 554. sayısında padişaha, yeniden çıkmasına izin verildiği için uzun bir teşekkür ve övgüyle işe başlar. Ama, artık Servetifünun 1895'ten önceki durumundan düşkün hale gelmiştir. İspermeçet mumu nasıl yapılır, köpekler nasıl eğitilir... gibi yazılarla 1908'e değin gelir (Hoş.. cumhuriyetten sonra bile dergide ayı, fil resimlerine raslarız). 1908'de yeni bir kadro ortaya çıkmıştır. Bunlar Fecriâti'li gençlerdir çoğunluk. Hüseyin Cahit Yalçın ve başkaları günlük gazetelerde politikaya karışmışlardır. Birinci Dünya Savaşı yıllarında dergi yine zayıflar. 1919'da yeni bir atılımla, karma bir kadro dergiye egemen olmuştur. 1920'de ise hececiler ve yeni kuşak Servetifünun'da yazmaktadır. Dergi, Kurtuluş Savaşı yılları içinde erir, düzenli çıkamaz. Sonra kapanır. Ancak 1924 yılı sonuna doğru yeniden çıkar. Eski kadrodan kalan imzalarla yeniler bir aradadır. 1928 harf devriminde adı «Resimli Uyanış» olur; yanıbaşında «Servetifünun yerine çıkar» kaydı vardır. 1938'lere değin, dergi resimli bir magazindir; kıyısına bucağına genç yazarların şiirleri, yazıları serpilmiştir. 1939'dan sonra dergi yeni kuşağın eline geçer. Sonradan tanınmış pek çok ozan, öykücü, denemeci dergide toplanır.

1942'de Ahmet İhsan Tokgöz ölür. Dergi başkalarının sahipliği, yazışleri müdürlüğü altında düşe kalka 1944'e değin gelir. Yaşı : 54, cildi : 95 olur. Ama, dayanamaz, Tarihe karışır.

Servetifünun'u baştan sona karıştırmak-başka işlerim

arasında- bir ay kadar sürdü. Yıllar, olaylar, savaşlar, devrimler, yenişmeler bu kısa süre içinde kâğıtların üzerinden gelip geçti. Yazarlar, tanınmışları kalarak, ötekileri elenip unutularak yürüyüp gittiler. Türkiye'nin 54 yılı, bu aynaya yansımış, gözlerimin önünden aktı.

Boşuna :

4 Ocak 1967

Sonradan Batı ekini ile değinmiş bir yaşlı dost, ömrünün en verimli -gençlik- yıllarını birtakım eski şiirlerle tükettiğinden yakınıyordu. Bu arada, bir Servetifünun ozanının adı geçti. «Bu adamlar dil de bilirlerdi.. Batı'nın hep fantezi yönünü almışlar! Düşün yanına değinmemişler!» dedi, Onların yapıtlarıyla yetişenler de akıntıya kürek çekmişler.

Haklıydı. Bir yergi ozanı boşuna alay etmemiş :

«Hüyût-ı kehkeşânât ü hübût-ı mehveşâniyle» diye..

Oysa o dönemde Batı'da düşün kıyametleri kopuyordu. Gerçi İkinci Abdülhamit'in karanlığı inmişti üzerlerine!. Ama, meşrutiyeti de, cumhuriyeti de gördüler. Dillerini bile arıtamadılar. Yukarıda gözden geçirdiğim Servetifünun tanık buna..

Şişe :

Dört - beş yıl önce -27 mayıs'dan sonraki yıllarda- gazeteye verdiğim yazının bir paragrafını yazıişleri müdürü -istemeye istemeye- çıkarmak zorunda kalmıştı. Sorun şu idi :

Yerli gazozcularımız binbir çeşit şişe kullanmaya başlamışlardı. Bunların çoğu Ankara'daki Amerikalıların «sattıkları» şişelerdi. Oysa, demiştim, Amerika'da iken, bira şişelerinin, gazoz şişelerinin üzerinde, kabartma harflerle : «Yeniden doldurulamaz ve kullanılamaz!» kaydı vardı. Hele elma şırası satılan şişelerden ayrılırken gözüm onlarda kalmıştı. Bir tanesini getirebilseydim. Ama, bavuldan taşa-

caktı mübarek.. Büyüklüğünü bir yana bırakın; kulpu ile emziği ile bir âlemdi bu şişeler.. Amerikalılar Türkiye'de de elma şırası içiyorlarsa bu şişeleri en aşağı 20 - 25 liraya satabilirlerdi bize.. Ne çare, rafa dizilmiş şıra şişelerini çöp tenekesine attım dönerken.. Hiçbir isteklisi bulunamazdı orada.. Elma şırası bir dolardan ucuzdu. Şişesi ise -atılması içinbedava..

Şimdi o «müstekreh» gazoz şişeleri alınıp satılıyor, gazoz dolduruluyor içlerine ve çoluk çocuğa içiriliyor. Buna da : «Gazoz şişesi emperyalizmi» mi diyeceğiz acaba?

(Dört beş yıl önceki yazımda «emperyalizm» lâfı filân geçmiyordu. Bu yazıdan çok daha «nazik» yazılmıştı o yazı..)

Tek yılda belge :

Gazetelerde bir haber : liselerde tek yılda sınıfta kalan öğrencilere belge verilecekmiş.. Oysa, son aylar içinde, okullarda sınıfta kalmanın kaldırılması eğilimleri çıkmıştı ortaya.. Sınav, Baltacıoğlu'nun deyimiyle bir «barbarlık»tır. Sınıfta kalma ise, öğrencileri hayat yolunda engelliyen bir «zulüm» olsa gerek.. «Çalışmayan adamı geçirecek miyiz?» diye ayaklanacak klâsik kafalı öğreticiler.. Çocuklara taze. işe yarar, donmamış küflenmemiş bilgiler öğretmenin yolunu bulmalı! diyeceğiz.

Bir yıl sınıfta kalanları okul dışına atmakla kentlinin okumasına da engel olacaklar. Köy Enstitüsü çıkışlıların birden parladıklarını görünce bunları kapatanların köylü çocuğunun okumasına engel oldukları yetmezmiş gibi..

En iyi, şu okulların kapatılması.. O zaman gerçekten eğitim işlerini yürütmek çok kolaylaşacak!

Unutulmaz anı :

Radyo'da yayın yapan bir reklâm firması dinleyicile-

rinden unutulmaz anılar topluyor. Benim de unutulmaz bir anım var. Önceki yazdan..

Bir gece iki küçük çocuğun, ellerinde fenerle bir şeyler araştırdıklarını balkondan gördük. Sorduk. Bir tanesi :

— Kedimiz kayboldu! dedi. Onu arıyoruz.

— Nasıl bir kediydi?

— Küçük bir kedi. Bir gözü kördü.

Apartmandan bir kadın sesi :

— Bir kör kedi için gece vakti sokaklara düşmüşsünüz. Başka bir kedi alsanıza.

Çocuklardan biri, içinin bütün saflığını sesinde toplayarak yanıt verdi :

— Ama, doğdundan beri bizdeydi de.

Büyük bilgi :

Lisenin son sınıfında tek dersten -bir not eksiğiyle- kalmış bir öğrenci üç yıldır aynı dersten sınava girip çıkıyor, hep (4) numara alarak kalıyor. Şimdiye değin üniversiteyi kolaylamıştı bile..

Öğretmen için cebir çok önemli bir ders.. Bir numara eksik bilen öğrenci çaksın çaksın da aklı başına gelsin!

Bu öğretim-toto ile daha çok çakacağız. Öğrenci geç de olsa elbette bir gün bu tek numaraiyı alacak, yolunda yürüyecek. Nasıl olsa adam olacak, kısacası..

Ya, bu kafada olan öğretmenler! İşte, onları topluma yararlı bir hale getirmek olanaksız. Aslında, çocuklara sadece bir şeyler ezberletmekten başka bir «iyilikleri» de yok bu toplum için.. Çünkü ezberlediklerinin dışında, hele matematiğin ne olduğu, neye yarayacağı konusunda kara bilgisiz kişiler bunlar..

Umutsuzluk Bir Ahlâk Olamaz

Hilmi Yavuz

Yanlış anlamalar çağında yaşıyoruz. Kavramların gerçek özüne varmanın güç bir uğraşı olduğunu bilmez değilim. Bilgi felsefesinin aydınlığı gerek kavramların insan durumu ile olan ilişkilerini bulmaya. Gelgelelim işin kolayına kaçıyoruz. çoğumuz. Kavramlara yanlış değerler yüklemek, onları kendi bildiğimizce yorumlamak - bilgisizliğimizden değilse bile - sağduyumuzu gereğince kullanmamaktan ileri geliyor. Kavramları, düşünce özünden yoksun bir slogan biçimine dönüştüren de bu değil mi? Bilgisizlik çıkmazına saplanmanın tehlikelerinden söz açacak değilim. Üzerinde durmak istediğim, bilgisizce kullanılmada geçerliliği, giderek, büyük ilgi gören «umutsuzluk» kavramıdır. Kişinin umutsuzluğunu belirtmesine bir karşıtlığım yok. Herkes «ben umutsuzum» diyebilir ama, beni ilgilendiren, «umutsuzluk» kavramına yanlış değerler yüklenmesi; umutsuzluğun çağımızın ahlâkı gibi gösterilmesidir. Umutsuzluk bir ahlâk olabilir mi? Bunu düşünmek gerek önce.

Özel ahlâkın bir «özgür seçme» işi olduğunu düşünürsek, umutsuzluk durumu ilk bakışta, bir «özgür seçme» gibi görünebilir. Umutsuzluğu seçme'nin de bir ahlâk olabileceği, daha doğrusu, umutsuzluğun bir ahlâk sayılabileceği sanılabilir böyle düşününce. Ahlâk bir özel seçme işiyse ben umutsuzluğu seçiyorum, öyleyse umutsuzluk da bir ahlâktır, diyebilir insan. Gelgelelim bu, içi boş ve soyut bir önermeden başka bir şey değil. Neden mi? Bir kez

umutsuzluğu özgürce seçmez kişi. Umutsuzluk kavramının özüne aykırıdır özgür seçme. Umutsuzluk durumunun bir özgür seçme işi olamıyacağını belirtmek istiyorum. Umutsuzluk, özgür seçme olanakları yasaklanmış bir kişinin durumudur çünkü. Diyeceğim, özgür seçme olanakları yasaklanmış bir kişi umutsuzluğu seçmez, *umutsuzluğa* itilir bence. Umutsuzluğa itilmeninse bir özgür seçme olamıyacağı açıkça görülmüyor mu? Umutsuzluğa itilmiştik, bir başkaldırma gücünü de birlikte getirdiği sürece bir ahlâk olma niteliğini kazanır. Özgür seçme olanakları yasaklanmış bir kişinin eylemidir başkaldırma. Umutsuzluk bir eyleme koşulu olmayınca, bir ahlâktan söz açmanın, hele bunu çağımıza yakıştırmanın anlamsızlığı ortada elbet.

İnsanın kendisini özgür seçme olanaklarından yoksun kılması, özgür seçme istemini kendi kendine yasaklaması bir ahlâk olabilir mi? Olamaz elbet. Bir kez durup düşünelim: Özgür insanın seçme yapmaması, bir seçmeden kaçıp bir eylemsizliğe sığınması, olsa olsa bir aldatmaca olabilir ancak. Özgür kişi ne diye istiyerek seçme kapılarını kendi kendine kapasın? Aklıma Goncharav'un *Oblomov*'u geliyor. Oblomov, seçme'yi reddeden, yüzyüze geldiği durumlarda seçme işini başından savan bir kişidir, ama özgürdür Oblomov. Hiçbir şeyi seçmemeye varan bir kayıtsızlıkla Oblomov bir ahlâkı öneriyor. İster beğenelim, ister beğenmiyelim bir ahlâkı vardır Oblomov'un. Garip ve trajik umursamazlığı bir eyleme koşuludur çünkü. Oblomov'un ahlâkı bu yüzden onaylama ile reddetme arasındaki çorak bölgede duruyor. Demek istediğimi bir de şöyle açıklayalım: bir durum karşısında insan kesin bir yargı vermekten, bir davranışı onaylama ya da reddetmekten kaçınabilir. Ama bu çekimserlikle bile bir eylemin varlığı söz konusu değil mi? İnsan her zaman «ne yaptın?» sorusuyla

karşı karşıyadır bence. Diyelim ki, bir haksızlık söz konusu oldu. Bu haksızlığı onaylayacak ya da reddedecek yerde, umursamayıp geçtiğimizi düşünün bir kez. Bu geçip gitme'-de bile bir eylemi sürdürmüyor muyuz? Oblomov da umursamayıp yatağına çekilmiyor muydu? «Ahlâk alanında eylem, kişinin dileğine kalmış değildir. Bir zorlamadır eylem. Yüzyüze kaldığı bir durumda eylemsizliği sürdüremez insan» (1). Bir yargıdan kaçınmak - ister doğru bulalım, ister bulmayalım- bir ahlâktır. Ama eylemsizlikte ahlâk söz konusu olamaz. Bir haksızlığa başkaldırmamak da bir ahlâktır; ahlâksızlığın ahlâkıdır. Eylem olmayınca kişiye ahlâklı ya da ahlâksız diyemeyiz gibi geliyor bana. Nitekim varsayımlar alanında özel bir ahlâktan söz açmanın saçmalığı da bu eylemsizlikte gizlidir. «Şöyle bir durumla karşı karşıya kalsaydın ne yapardın?» sorusunun anlamsızlığı, buna verilecek yanıtın bir eyleme bağlı olmamasından ileri gelmiyor mu? «Şöyle ya da böyle yapardım» demek, kişiyi ahlâklı ya da ahlâksız kılmaya yetmez. Bir geçerliliği yoktur çünkü verilen bu yanıtın. Gerçek ahlâk, o durumla ancak yüzyüze kalınınca, kişinin takınacağı tutuma, daha doğrusu eyleme bağlı elbette. Diyeceğim, varsayımlar alanında önceden belirli davranış taslakları vermek, kişiyi ahlâklı ya da ahlâksızlık saymamız için bir gerekçe olmuyor. Umutsuzluk için de aynı şeyleri söyleyebiliriz sanırım.

Bütün bunlardan şu sonuca varıyoruz : Umutsuzluk, seçme yapmamak değil, ama bir eylemsizliği sürdürmektir. Özgür kişi için eylemsizlik «özgürlüğün reddedilmesi» anlamını taşıyor (2). Sartre'ın «kendi kendini aldatma» (mau-

[1] *Stuart Hampshire* : Logic and appreciation, Essays in Aesthetics and Language, *Basil Blackwell Oxford 1954*

[2] *Mary Warnock* : Ethics since 1900, *Oxford University Press, 1966*

vaise foi) olarak adlandırdığı durum bu değil mi? Bilincin eninde sonunda yapması gereken bir eyleme bağlı seçmeyi (onaylama ya da reddetmeyi) geciktirmesi; bu süre içinde de «eşyalaşması» işlemidir *mauvaise foi.* Gerçek Umutsuzluk bu «eşyalaşma» durumudur. Sartre'ın «L'être et le néant»-da verdiği örneği düşünelim bir kez : Sartre, sevgilisiyle ilk kez buluşan bir kadının durumunu örnek alıyor. Erkeğin gerçek amacının ne olduğunu daha başından bilmektedir kadın. Yalnız o kadar değil. Eninde sonunda bir karar vermesi gerektiğini de çok iyi biliyor. Ama bu «seçme»nin ivediliğini kavramaktan kaçınmaktadır. Sözgelmi erkek «seni çok alımlı buluyorum» deyince, bu sözleri, taşıdığı cinsel anlamdan sıyrılmakta ve olduğu gibi kabullenmektedir. Erkek kadının elini avuçlarının içine alıyor. Kadının «seçme» yapması biraz daha yaklaşmıştır. Ya elini erkeğin avuçlarında bırakarak boyun eğecek, ya da elini çekerek bu «haz dolu yaşantının güzelliğine» son verecektir. Kadınsa, karar vermeyi geciktirme savaşındadır. Bu yüzden elini sevgilisinin avuçlarında bırakıyor ve sanki eli yokmuş gibi davranıyor. Sartre elin bu «eylemsizlik» durumunu «bilinçle bedenin kesin olarak ayrılması» biçiminde tanımlamaktadır. Kadının eli, ne kabul eden, ne de reddeden bir eylemsizlikle erkeğin avuçlarında durmaktadır. «El, bir eşya durumunu almıştır» (3).

Umutsuzluk durumunun özü bu «eşyalaşma» ile ortaya çıkıyor. Umutsuzluk, özgür bilincin reddedilmesi ile beliren bir eylemsizlikten başka bir şey olamaz elbet. Önümüzde bizi bir eyleme götüren seçme yolları varken, bu yolları reddetmek, eylemsizliği yeğlemek; insana yaraşmayan bir özgürlük korkusunu, insanlık durumu biçimine ge-

[3] *J. P. Sartre* : L'être et Le néant, *Paris 1943, II, Ch 2*

tirmek anlamı taşımıyor mu? Umutsuzluk, bir insanlık durumu olamaz; umutsuzluk, olsa olsa eşyalaşmaya özenmektir bence. İnsanı eşya ile bir tutmayı ise nasıl bir ahlâk sayabiliriz?

Bir de şunu belirtmek istiyorum: bir kavram olarak da umutsuzluk, bilincin diyalektiğinde bir aşamadır; olumsuzdan yeniden olumluya dönüşte (umuda dönüşte) bir geçiş sürecidir. Umutsuzluk, Hegel'ci anlamda bir karşıtlık (antitez) olabilir ancak. Bir çözüm yolu (sentez) değildir umutsuzluk. Olumludan olumsuza, oradan da yeniden olumluya geçişte insanın ve tarihin tamamlanması sürecini buluyoruz. Umutsuzluğun reddedilmesi (olumsuzlaştırılması), daha doğrusu yeniden umuda dönüştür insanın tamamlanması. Umutsuzluk, insan tarihinde özgürlük bilincine varmış ama özgürlüğü gerçekleşmemiş bir dönemin egemen düşüncesiyse; insanlık tarihini bu umutsuzluk aşamasında durdurup dondurmanın, bu durgunluğu bir «İnsanlık durumu» saymanın olanağı yoktur. Hegel'in sceptique'leri bu «mutsuz bilinçin» tutsağıydılar; ama bu tutsaklıktan kurtulmanın çabasını (eylemini) de birlikte getiriyordu mutsuz bilinç.

Umutsuzluğun bir «eşyalaşma özlemi» anlamı taşıması, edebiyatın insansızlaştırılması ile atbaşı gidiyor. Montherland'ın Pasiphae'sini düşünün bir kez : bir boğa'ya çılgınca aşık olan bir kadının öyküsüdür Pasiphae. Bir yerinde koro birağızdan sesleniyor: «Düşünce ve ahlâkın olmazlığı hayvanları, bitkileri ve suları soylu kılmıyor mu?» (4). Montherland'ın bizden beklediği yanıt, bu soruyu doğrula-

[4] *H. de Montherland :* Pasiphae : *(Si l'absence de pensée et l'absence de morale ne contribuent pas beaucoup à des bêtes, des plantes et des eaux?)*

maktır. Kişiyi, düşünceden ve ahlâktan yoksun kılmakla soyluluğa kavuşturma yolundadır Montherland. Yalnız onda mı? Beckett'de, Joycea'da görmüyor muyuz bu umutsuzluğa ilişkin eşyalaşma (doğalaşma) özlemini? Bana kalırsa var gücümüzle buna karşı durmalıyız; eşyalaşma özlemi taşıyan umutsuzluğu reddetmeliyiz. Çağımıza yaraşan umutsuzluk değil, bu umutsuzlukla savaşmaktır elbet.

o

BİZE GELEN ESERLER

- *Az Gelişmiş Ülkelerde Askerî Darbeler ve Demokrasi,* Derleyen : Fethi Naci, Gerçek Yayınları : 13, İstanbul 1966, 5 lira.
- *Kültür, Sanat, Edebiyat :* Mao Tse Tung, Çeviren : Şerif Hulûsi, Ataç Kitabevi, İstanbul 1966, 3 lira.
- *Askerin Türküsü :* G. Çukray, Çeviren : İbrahim Denker, Ataç Kitabevi, İstanbul, 4 lira.
- *İzmir İçinde Amerikan Neferi* (Şiirler) : Şükran Kurdakul, Ataç Kitabevi. İst. 1966, 250 krş.
- *Şato* (Roman) : Franz Kafka, Çeviren : Kâmuran Şipal, *de* yayınevi, anlat dizisi : 9, ikinci kitap, İst. 1966, 750 kuruş.
- *Memleketimden İnsan Manzaraları I* (Şiirler), Nâzım Hikmet, baskıya Hazırlayan : M. Fuat, *de* yayınevi, İst. 1966, 6 lira.
- *Unutulan Adam* (oyun) : Nâzım Hikmet, Dost Yayınları 1966, 4 lira.
- *Bir Ölü Evi* (oyun) : Nâzım Hikmet, Dost yayınları, Ankara 1966, 4 lira.

Barış Türküsü

Goussou Diawara

Vietnam ve dünyanın
bütün halklarına.

Savaş
Elimden gelse
Evet elimden gelse
Silip atacağım bu sözcüğü
Dillerinden tüm dünyanın
Doğabilsin diye güneş
Dolgun başaklar üstüne
Işıyabilsin diye ay sonunda
Barışın ve özgürlüğün
Sevinin ve düşün gecelerinde.

Elimden gelse
Evet elimden gelse
Bir koca köprü kuracağım
Uçurumları arasına bünyanın
Unutsun insanlar silâh başınayı
Ve bilinsin masal olmadığı
Yaşama sevincinin

İnsanlar
Bakın kırları ıslayan
Sabah çiğine
Ama bilin ki bu çiğ değildir
Bütün gece çalışmış

Toprağın alın teridir

Elimden gelse
Evet elimden gelse
Çalışmanın ve dostluğun ezgisiyle
Türküler yakacağım insanlara
Bakın : Sözü edilen günlerin gecesi yıldızlı
Bilinçli insanlar üstüne gün doğuyor

Bir güç
Barış türkücülerinin gücü
Yapacaksın diyor bana

Biliyorum
Yolum çetindir
Ama ben bir erim
Yolumun çetinliği vız gelir
Aslolan erektir
Bir ışıklı erek
Ardından zafer gelecektir.

Türkçesi : Güney DAL

Goussou Diawara : Bakü'deki Asya ve Afrika yazarları konferansına katılan Mali'li bir ozan.

Kuzeyde Alacakaranlık

E. M. Forster

Bu kitapçık bir propagandadır. Şuna inanıyorum ki, Naziler savaşı kazansaydılar eğer, uygarlığımızı yok edeceklerdi. Neden böyle düşündüğümü açıklamak istiyorum. Ben böyle düşünüyorum, başkalarını da buna inandırmak istiyorum.

KÜLTÜR NEYE YARAR?

Uygarlık, kültür, sanat, edebiyat, müzik, felsefe gibi konular üstünde, söz edip de, gerçekten ayrılmamış görünmemek güçtür. Biri bunları savunmaya kalkışınca, kimseleri pek ilgilendirmez, olsa olsa köşede bucakta kalmış ufak bir azınlığı ilgilendirir. Bunlar, özellikle, savaş günlerinde saygınlıklarını yitirirler. Neden insanlar acı çekerken bile uygarlığı kendilerine dert ederler. İnsanın dudaklarının arasından, ciddi bir edâyla «kendime dert ediniyorum, çünki edinmem gerek» demesi hiç de inandırıcı değildir. Buna verilecek tabii karşılık şudur : dert edin, buna vaktiniz varsa ne mutlu size. Geçen Eylülden buyana, binlerce insan kültürden bıkmış, onu alaya alır olmuştu. Onların istediği, evleri barkları, arkadaşları, yurtları, bugünki ekonomik sistem ya da bambaşka bir sistem uğrunda savaşmaktır. Savaşmaktır, çünki şimdilik yapacak başka birşeyleri yoktur. Ama Nazilere gelince, onlar bütün kitaplarımızı yakabilir, ve yenilerini yazmamızı yasak edebilirler. İngiltere'den kültür kalkarsa ne fark eder. Bir avuç Profesör ve şair işsiz kalabilir

belki, ama kimsenin de umurunda olmayabilir. Kültürü alaya alanlar sadece kaba insanlar değil. İngiliz edebiyatını programından hemen tamamiyle kapı dışarı etmiş ve B.B.C. ye kadar yayılmış olan bu alay, bir bakanın ağzıyla da dile gelmiştir.

Bana kalırsa bu türlü bayağı alaylar önemli değildir, çünki bu insan tabiatını tanımamaktan ileri gelmektedir. İnsanın elle tutulmayan bir takım değerlere ihtiyacı vardır. İnsan yalnız ekmekle yaşıyamaz. İnsan öbür hayvanlardan gelişerek ayrılmıştır. Çünki elle tutulmayan birtakım değerler büyülemiştir onu, faydasız şeyleri (felsefe) anlamak istemiş ya da faydasız şeyler (edebiyat ve sanat) yapmak istemiştir. Çünki felsefe, edebiyat ve sanat büyü ile başlamıştır. Bir zamanlar, büyü faydalı görünmüş olabilir. Ama meraklı bir yaratık olan insan, gözden düştükten sonra bu şeyleri elden bırakmamış, ruhsal bir hayata ihtiyaç duymuştur. Bu insanlar için bir düşüncesizlik olmuş olabilir, ama ondan dönemez artık. Bugün insana yalnız ekmek verirseniz rahatsız olur. Bu elle tutulmayan değerler, onun beden sağlığı için zorunlu bir dürtücü olmuştur. Bunu görmek için, Alman kara ve hava askerlerinin yakından çekilmiş resimlerine şöyle bir bakmak yeter. Yüzlerinin ifadesine dikkat edin. Kötü, berbat bir şeyler vardır onlarda. Onlar bir şeyler yapmaya hevesli, kahraman olabilir, hatta akıllı görünebilirler. Ama aslında hepsi böndür. Alman gençliğinin gözlerinde bu bönlüğü görmek, (hatta savaşta bizim en büyük düşmanımız bile olsalar) bizim için bir üzüntü kaynağıdır. Eğer bu gençler yurdumuza ayak basmış olsalardı, bizi insafsızca öldürebilirlerdi. Bu demektir ki kötü bir eğitim, atalarından kalan düşünce ve kafa mirasını bozmuştur. Onlar düşünce bakımından öyle bir yıkıma uğramışlardır ki, etraflarına rahatlıkla yıkım saçabilirler. Nazilerin isteği, bütün insanların

böyle korkunç bön bakışlı olmasıdır. Onlar düşünce ve ruh hayatından, aklın işe karıştığı her çeşit çıkarsız çabalardan nefret ederler. Onlar bunu kabul etmek istemezler. Ve kültür kuramlarının bazıları, kâğıt üstünde ahlâkı yücelten nitelik taşır, ve durmadan ruhtan söz eder. Almanya dışında bunlara bakınca ne olduklarını daha iyi görüyoruz. Biz İngiltere'de bazı önderlerimizin yaptığı gibi edebiyatı ve sanatı küçümseseydik ve elle tutulmayan değerleri alaya alsaydık, Nazilerin oynadığı oyuna düşerdik.

Bağlı oldukları partiye meydan okuyan ne varsa hepsine karşı koymaktır onların kaderi. Alın yazısı budur onların, ve şimdi yakalarını sıyıramazlar ondan. Kitaplar, resimler hatta müzik bile din gibi onların düşmanı olmuştur. Herhangi bir yazarı hapsederler, herhangi bir anıtı uçururlar, herhangi bir müzik parçasını yasak ederler. Ama tehlike herzaman tepelerindedir. Onlar kendi halkına: üzülmeyin sakın ve üzülmeye de kalkışmayın; insanın ruhu da bedeni gibi devlete bağlıdır. Biz size ne okuyacağınızı, ne zaman okuyacağınızı ve ne zaman okumayacağınızı, ne zaman alkışlayacağınızı ve ne zaman yuhalayacağınızı söyleriz. Alman halkı bu sözü dinler. Ama başka memleketlerin halkı dinlemez onları, bunun üzerine savaş açmak zorunda kalır Almanlar. Onlar başarısızlığa uğrayacaklardır, askerlik alanındaki yanlış hesaplarından değil, ama insan tabiatını yanlış anladıklarından başarısızlığa uğrayacaklardır. İnsan yalnız ekmekle yetinen bir varlık değildir. Onun için her zaman totalitarizme karşı koyacaktır. Savaş çok çetin olacaktır, çünki devlet bugüne değin, hiç bir zaman böylesine güçlü olmamış, ya da insan sürülerini, avucu içine almayı böylesine ustalıkla başaramamıştı. Ama insanın bireysel köklü psikolojisi, özgürlüğe olan doğuştan susuzluğu kurtaracaktır onu. Bugün artık kimse onu yeniden orman hayatına döndüre-

mez. Ruh ve düşünce sağlığını korumak için, geçmişinden örnek alması gerekir. Bugün Alman çizmesi altında en çok acı çeken uluslardan biri belki de Çeklerdir. Bununla beraber bir Çek şairi şöyle der :

Gücünü yitirmiş değil gerçek
Okudukça eski kehânetleri
İnanıyoruz yeniden doğacağımıza. (1)

ÖZGÜRLÜK NEYE YARAR?

Özgürlük isteği bütün kültür sorunlarına sıkı sıkıya bağlıdır. Naziler özgürlüğü teoride ve pratikte mahkum etmekte, ve kültürün özgürlük olmadan da gelişeceğini ileri sürmektedirler. Benim gibi bireyciler, kültürün özlenir birşey olduğuna üç nedenden ötürü inanırlar.

Birinci neden yazarla (genel olarak sanatçı, özel olarak yazarla) ilgilidir. Yazar kendini özgür *hissetmelidir.* Yoksa yaratıcı havaya girmesi güç olur onun için. Sonsuz kaynaklara sahip olmanın bilincine varmış olması gerekir, onları kullanmak istemese bile. Elindeki araçlar ne olursa olsun, geçmişe, geleceğe ve bugüne bir kral gibi hükmedebilmelidir. Kendini özgür *hisseder,* kendine güvenir, içi korkusuz ve rahat olursa, yaratma eylemi için elverişli ortamı bulmuş demektir: İşte o zaman iyi eserler verebilir.

İkinci neden de yine yazarla ilgilidir. Kendini özgür *hissetme* bir insana yetmez. Bu ancak mistik bir ruha, tek başına kalabilen, bir toplama kampında bile düşüncesini belli konular üstünde toplayabilen mistik bir insana yetebilir belki. Oysa yazar ve sanatçı için daha bakşa şeyler de gerekir : Duygularını başkalarına söyleme özgürlüğü. Salvador de Madariaga şöyle der: «La liberté de penser est la

1 — *Jiri Zhor, Sursum Corda*

liberté de communiquer sa pensée.» (1) Bu güzel söz durumu açık seçik olarak tanımlıyor. Madariaga, ayrıca bir insanın bir başkasıyla ancak fiziksel yollardan, maddesel bir köprüyle haberleşebileceğini söylüyor. Ona göre köprüyü denetleyen güç, köprüden geçen haberleri de denetleyebilir, hatta onların geçmesine engel bile olabilir. Nazilerin yaptığı da budur işte. Naziler, her nekadar nasyonal - sosyalizm açısından özgürlüğü, bencilce bir zaman kaybı diye yasaklıyabilirse de, düşünme ve duyma özgürlüğünü yasaklayamazlar. Onlar özgürlüğü haberleşmeden alıkoyabilirler, alıkoyabiliyorlar da. Bunu bilmek sanatçı üstünde yıkıcı etkiler yapabilir. O bir mistik gibi boşlukta iş göremez, kafasında hikâyeler, romanlar kuramadığı gibi, havada resim yapamaz, ya da melodiler besteleyemez. Sanatçının bir okuyucusu, bir dinleyicisi olmak gerekir. Duygularını dile getirmenin yasak olduğunu bilirse, korkudan artık duyamaz olur. Devlet görevlileri, iyi niyetli olsalar bile, bu durumu anlayamazlar. Onların kafa yapıları sanatçılarınkinden apayrıdır. Bir eseri sansür ettikleri zaman, bunun sadece eseri ilgilendirdiğini sanırlar. Ama, aynı zamanda düşüncenin yaratıcı mekanizmasını bozabileceklerini anlamazlar.

Özgürlükle ilgili neden halkı ilgilendirir. Halk, haber almakta, okumakta, dinlemekte, bakmakta özgür olmalıdır. Sanatçının saldığı haberleri almaktan alıkonursa, o da tıpkı sanatçı gibi, bir başka yoldan yasaklar içersine gömülmüş olur; hamhalat kalır, ve bakışları o zavallı, mutsuz Alman kara ve hava askerlerinin bakışları gibi bönleşir.

Özgürlüğün özlemlerini gereğinden fazla büyütmek istemiyorum. Özgürlük ana yapıtlar için ille de bir güvenek

(1) *Düşünce özgürlüğü, insanın düşüncesini başkalarına aktarma özgürlüğüdür.*

olmayabilir. Bir çok büyük yapıtların özgürlükten uzak koşullar altında doğduğu olmuştur. (1) Özgürlük sadece elverişli bir adımdır, daha doğrusu üç küçük adımdır : Sanatçılar kendilerini rahat hissedebilir, kendilerini açıkça dile getirebilir, halk da onların eserlerinden rahatça faydalanabilirse, ancak o zaman güzel eserler yaratabilme ve uygarlığı daha yüksek seviyelere ulaştırma olanağı doğabilir. Savaştan önce, uygarlık, az da olsa İngiltere'de, Fransa'da, Çekoslovakya'da, Hollanda'da ve İskandinav ülkelerinde yükselmekteydi. Almanya'da ise gerilemekteydi. Almanya'nın, sanat ve edebiyat, düşünce, salt bilim alanındaki eserleri nefret edilecek şeylerdi. Buna karşılık, o, yakıp yıkma araçlarını geliştirdi. Şimdi de komşu ulusların kültürlerini, elbirliğiyle kendi kültür seviyesine indirmeyi umuyor.

Çeviren : Tahsin Baydar

1 — Örneğin Vergilius'un Aineaias'ı, ve Racine'in oyunları.

Ferit Edgü'nün Yanıtı

I.) Sanat - toplum ilişkileri, üstünde durdukça daha iyi görüyorum - sanıldığından çok daha karmaşık. Bu karmaşık ilişkilerin ortaya konulmasında çeşitli büyük güçlüklerle karşılaşılmaktadır. Bu konuda her ne kadar yeterli aydınlığa kavuşamamış da olsak, diyebiliriz ki, sanatçı, gerçek bir sanatçı, ister bilincinde olsun, ister olmasın, içinde yaşadığı toplumun, dünyanın sanatçısıdır; kısacası çağının sanatçısıdır. Ben, özellikle okur - yazar sayısı oldukça sınırlı, edebiyat pazarının daha oluşmamış olduğu Türkiye gibi az gelişmiş ülkelerde, sanatın toplumsal işlemini gözde büyütmemek gerektiğinin ve etkisinin de (sanatın etkisiyle işlemi arasında önemli bir ayrımın bulunduğunu söylemem gerekli mi?), evet etkisinin de, her zaman dolaylı olduğu göz önünde tutularak, bu olguların ancak gerçekçi bir yöntemle değerlendirmenin yararlı olacağı kanısındayım. Bir de toplumun sanatçıya olan etkisi var ki, işte dolaysız olan bu etkidir ve sanatçının yapıtında, ister istemez şu ya da bu biçim altında yansımaktadır. Bütün bunları sorularınızla çok yakından ilgili gördüğüm için tekrarladım. Sorularınıza doğrudan doğruya cevap vermek gerekirse, diyebilirim ki, 1950'den sonra sanat alanına «atılan» bizler, siyasal açıdan, bugünkü toplumumuza bakarak söylersek, oldukça duruk bir toplum içinde bulduk kendimizi. Marx, Ekonomi Politiğin Eleştirisine Genel Önsöz'ün sonlarında, sözü sanat üretimine getirdiğinde şunları söylüyor: «... bilindiği gibi, sanat ürünlerinin en verimli oldukları devirler, hiçbir şekilde toplumun genel gelişmesiyle, dolayısıyla da, toplumsal yapının çatısı olan özdeksel (maddî) temeliyle ilişkili değil-

dir.» Marx'ın bu sözlerin doğruluğuna inanıyorsak (ki ben inanıyorum), toplumsal yapısı çağının ileri toplumlarından oldukça geri bir görünüş gösteren toplumlarda bile, canlı, büyük, evrensel bir sanatın doğması imkânsız değildir, diyebiliriz. Yalnız bunun gerçekleşmesi için, toplumun duruk yapısının değişmesi gerekir. Toplum katlarında bu durukluğu yıkacak bilincin doğacağı güne değin de, bunu, bir dereceye değin *intelligensia* başarabilir. (Aslında, unutmamak gerekir ki, bu bilincin doğması da *intelligensia*'nın etkinliğine bağlıdır.) Böylesi toplumlarda sanatçının da bu *intelligensia*'nın önemli bir elemanı olması görülmemiş bir şey değildir. Ne var ki, bizim yazmaya başladığımız yıllarda gerçek bir Türk intelligensia'sı henüz yoktu; ülkemizin sanatı da, içinde yaşadığı toplumunkine bakışık bir durukluk gösteriyordu. Ortada bizleri etkisi altına alacak, bir çıkış noktası olacak sanatçılar, düşünürler yoktu. Nâzım'ın kitapları yasaklanmıştı, biliyorsunuz. Ama öyle sanıyorum ki, gene de, hepimiz az çok okumuştuk onu ve belki bir tek o edebiyatımız içinde gerçek bir ağırlık noktası oluşturuyordu. Buna karşın genç ozanlar üstündeki etkisini yitirmişti. Etkisi görülen şiir Orhan Veli şiiriydi. Roman ve öykü alanında görülense, genel çizgilerle gözlemciliğe davanan yüzeyde bir gerçekçilikti. Diyebilirim ki, bizden önceki kuşaktan en çok iki yazar ilgimizi çekiyordu: Ataç ve Sait Faik. Hiç şüphesiz birincisinden Türk diline saygıyı, yaratıcı şüpheyi ve bunun sonucu, usa vurmayı öğrendik. Sait Faik'in ise kendisinden sözederken başkalarından söz etmekteki başarısını (ve bunun tersini), ozan ruhunu, sanırım bir az da bohemliği seviyorduk. Sanat dünyamızda varolmayan ve özlemini duyduğumuz devinimi sağlamak amacıyla toplanmıştık Mavi dergisinin çevresinde. Bunun için de ilkin, kendimizden öncekilere karşı açık bir savaşa giriş-

memiz gerekiyordu. Biz de öyle yaptık. Şunu da belirtmeliyim ki, bu dergi çevresinde toplanan yazarların çoğunluğu, sanatın toplumsal bir işlemi olduğuna, olması gerektiğine inanıyorduk. Attila İlhan'ın sosyal realizm adına yazdığı o ateşli yazıları bu inançla karşılamıştık. Ama kısa bir zamanda doğan ilişkiler, kısa bir süre sonra çözüldü. Bunun çeşitli nedenleri vardı; tümünü burda sıralamaya yer yetmez. Öyle sanıyorum ki en önemlisi, ortada ilkelerini hepimizin paylaştığı bir akımın, bir okulun olmamasıydı. Mavi gurubundan ilk ayrılanlardan biri, yanılmıyorsam ben oldum. Sanat konusundaki düşüncelerim değişmeye başlamıştı: sanatın toplumsal bir işlemi olduğuna inanmıyordum artık. Mavi'nin dağılmasından sonra, herkes kendi köşesinde, kendi yaşamını yaşamaya başladı. Kimimiz gazeteciliğe (Ülkü Arman, Bekir Çiftçi) atıldı; kimimiz tiyatroya (Güner Sümer, Yılmaz Gruda, Özdemir Nutku) kimimiz de gerçek yolumuzu aramaya koyulduk. Bugün aradan geçen yıllardan sonra bakıyorum da, bizi öncekilerden ayıran çizgileri kesin olarak görebiliyorum. Bizden öncekilerde büyük söz söylemek korkusu vardı. Bu korku (handiyse «kompleks» diyecektim) sanat ve düşünce alanında bir derinliğe varmayı önleyen nedenlerin başında geliyordu. Zamanla bu korku yenildi. Bunun yanısıra kişisel deyişler, yani kişilikler belirmeye başladı. Gerek şiirde, gerekse düz yazıda bizden önce böylesi değişiklikler, böylesi zenginlikler olduğunu sanmıyorum. 1950'den sonra yazmaya başlayan, ya da bu tarihten sonra kendilerini «yenileyen» yazarların, ozanların en önemli değerliliğinin bu olduğunu sanıyorum. Bizden önceki kuşaklarda, denebilir ki, bir ortak deyiş vardı; hemen hemen kalıplaşmış bir ortak deyiş. Edebiyatın kendi sorunları önemsenmiyor gibiydi. Toplumcu yazarlarımızda ilkel mekanik bir maddecilik, bireyci yazar-

larımızda ise. Oktay Akbal, Naim Tirali, Ziya Osman vb. gözlemcilikten öte gidemeyen yavan bir gerçekçilik, bayat bir duyguculuk. Yazmanın her şeyden önce bir deyişe sahip olmak olduğu ilkesi unutulmuştu. Biliyorsunuz, Samim Kocagöz, Edebiyattan önce yapılacak başka şeyler var, diyordu. Benim kuşağımın yazarlarının, ozanlarının edebiyattan önce yapılacak bir şey olmadığını anladıklarını sanıyorum. Edebiyattan önce yapılacak çok şeylerin olduğu doğru olabilir, ama bunların, öyküyle, romanla, şiirle çözümlenebileceğini sanmak aldatıcı olacaktır. Türk toplumuna uygulanacak bir sosyolojinin kurulmadığı, etnolojik, antropolojik, ekonomik ve tarihsel incelemelerin yeterince yapılmadığı bir ülkede, toplumsal gerçekleri içeren yapıtların, bunların yerini (şimdilik) almak istemeleri anlaşılmaz bir şey değildir. Bunlar, içinde yaşadığımız toplumda gerekli, belki de kaçınılmazdır. Ama bu romanlar, bu öyküler bir sanat yapıtı olabilmek için üstünde çalıştıkları gereçleri aşıyorlar mı? Bunu sormakta haklıyım, çünkü bu kitapların yazarları birer sanat yapıtı ortaya koydukları düşüncesindedirler ve buna bizi de inandırmaya çalışmaktadırlar. Bu soruma çok az kitap önünde olumlu bir cevap verebildiğimi ve bu romanların, öykülerin yabancı dillere çevrilmelerini sık sık sanat alanındaki başarılarının belgesi olarak ileri sürenlerin yanıldığını, bölgesel ve belgesel oldukları için bazı ülkelerde ilgi çektiklerini açıkça söylemek isterim. Bizim yapmak istediğimiz, bu yüzeyde kalan gerçekçiliği aşmak, edebiyatı edebiyat olarak yapmaktı. Bu alandaki başarımız (ya da başarısızlığımız) 1950'den önce yazılanlarla (şiir, roman, öykü, deneme, eleştirme) bugün yazılanların karşılaştırılması sonucunda açıkça ortaya çıkacaktır. Aradaki ayrım, öyle sanıyorum ki yalnız batılı anlamda bir sanat bilincinin ancak 1950'den sonra gerçekten doğmuş olduğunu göstermekle

kalmayıp, İnsan'ı tüm zenginliği ve karmaşıklığı içinde kavramakta da ne denli bir değişime uğradığımızı gösterecektir. Kişiliklerini 1950'den sonraki yapıtlarında bulan Edip Cansever, Turgut Uyar gibi ozanlarımızın şiirleri okunsun; Melih Cevdet'in, Oktay Rıfat'ın, İlhan Berk'in eski ve yeni şiirleri karşılaştırılsın, aradaki ayrımı, gözü en kör olanlarımız bile görecektir. Bu değişikliği, ozanların gelişim süreçlerine bağlamak (sözünü ettiğim son ozanların yapıtları arasındaki boşluklar, kopukluklar göz önünde tutulursa), böylesi bir açıklamaya varmak pek kandırıcı olmayacaktır. Bu değişiklik ancak toplu bir etkinin, değişen bir havanın varlığıyla açıklanabilir — özellikle yaşı kırkı geçmiş ozanlarda kendini gösterirse bu değişiklik.

Kuşağımı ve kendimi eleştirmek gerekirse ne derim? Düşünüyorum da, yeterince başkaldırıcı, yeterince yıkıcı olmadık, diyorum. Aslında hiçbir başkaldırma, hiçbir yıkıcılık yeterli değildir. Her zaman daha başkaldırıcı, her zaman daha yıkıcı olmak gerekir. Çünkü yıkıcılık, Bakunin'in deyimiyle, yaratıcı bir tutkudur. Eğer bugün, dilediğimizce yaratıcı değilsek, bunda, bir zamanlar yeterince yıkıcı olmamamızın etkisi vardır. Yazmaya çok genç yaşta başladık. O delikanlılık çılgınlıklarının, özgürlüğünün sanatımız için yararlı olacağını düşünüyordum. Bunları daha köklü, daha engin yaşamış olsaydık, belki gerçek bir kuşak niteliğine sahip olabilir, ve kimbilir belki de, bir geleneğin temel taşları olabilirdik. Başlangıçta özlemini duyduğumuz devinim de böylece çok daha köklü olarak yerleşmiş olurdu. Ama biz daha yirmi yaşımızda ihtiyarladık. İşi fazla ciddiye aldık. Düşünmeye, kılı kırk yarmaya başladık, bir tek sözcükle, «*spontanéité*»mizi yitirip, erken yaşta «kalem efendisi» olduk. Buna gerçekten acımıyorum. Buraya değin söylediklerim, başta kendim olmak üzere, hemen hemen bü-

tün kuşağımın yazarlarını içine alıyor. Kendimi eleştirmek konusunda bunlara ekleyecek fazla bir şeyimin olduğunu sanmıyorum. Kendimi eleştirmekten çekindiğim için değil, söyliyeceklerimin çok kişisel kalmasından, bir de bu derginin okurlarının, benim yazarlık serüvenimi (eğer varsa böyle bir serüven) az - çok yakından bildiklerini umduğum için. (Hemen hemen onbeş yıldır yazıyorum bu dergide.) Ama gene de, sorunuzu cevapsız bırakmamak için söyliyeyim ki, sanatın estetik yönü beni çok az ilgilendirmiştir. Her zaman, yazdıklarımla varolmanın nedenini aradım. Bunu şunun için söylüyorum: yazmak benim için sürekli bir arayış, bir kendini ortaya koyuş, bir ahlâk sorunu olarak belirmiştir. Estetik ne kurallarla, ne kuramlarla varolan bir şey değildir. Zorlamasız, belki de bilinçsizce, kendiliğinden ortaya çıkar; sanatçının gerçekliği ölçüsünde gerçekleştirir kendini. Önemli olan sanatçının kişiliğidir. Doğrusunu isterseniz ben sanatçının ne yaratış yetisinin, ne de ortaya koyduğu yapıtın yüzde yüz bilincinde olduğuna inanmıyorum. Sanat bir aşkınlıktır. Hiç değilse sanatçıların büyük bir çoğunluğu için böyledir bu. Kafamdaki bir düşü, bir düşünceyi «dışa vurmak» için masanın başına oturduğum olmuştur ama, inanın, her şey bittikten sonra, gerçekte söylemek istediğimi söyleyememiş, kafamdakini dışa vuramamış olduğumu, ama bu ortaya koyduğumun da bence önemli olduğunu sık sık görmüşümdür; açıkcası kendime karşı bir çeşit «ihanet» ettiğimi. Bir bilinç çağı yaşıyoruz, deniliyor. Herkes kadar ben de inanıyorum buna. Ne var ki bilinç, sanat alanında atın dizginlerini elinde tutamıyor. At huysuz, hırçın, alıp başını gidiyor. O alıp başını gidişi içinde bir yerlere varıyor ki, sonunda bakıyoruz, gerçekten varılması gereken yer orasıymış. Sanatçının yapıtının tutsağı olmamasını istemekle doğru bir şey istemiş oluyoruz; çünkü dün-

yanın merkezi bir sanat yapıtı olmaz. Bir sanat yapıtı, ne kadar büyük olursa olsun bütün soruların cevabını içeremez. İnsanoğlunun bugüne değin olan serüvenlerini yansıtan yüzbinlerce yapıt konmuştur ortaya, ve konulmaktadır. Hergün yeni bir buluş, bizleri şaşırtan, etkisi altına alan olayların tanığı oluyoruz. Sanatçının da, «işini bitirdikten sonra» yapıtın dışına çıkmasını, ve dünyaya yeniden bakmasını istemekte haklıyız elbet. Ama onun yapıtın tutsağı olmamasını isterken, yapıtının da onun tutsağı olmaması konusunda da bir hak tanımamız gerekir; çünkü o da, doğuşundan sonra, kendine özgü yaşamına başlamaktadır. Bu yaşamının en belirgin niteliği de iletken (communicatif) olmasıdır. (Sanatın bir işlemi varsa o da budur.) Yalnız, iletkenliğinin alanı yaşadığı çağa, topluma göre değişkenlikler gösterebilir. Dar bir okuyucu (ya da seyirci, ya da dinleyici) kitlesi içinde tutuk kalabilir. Bunun böyle devam edeceğini sanmak, ve bu yönden mahkûm etmek yanlıştır. İşte bugüne değin, bir inanç uğruna, sağdan ya da soldan, bana ve benim kuşağımdan bir çok yazara yapılan saldırılar böylesi bir yanlışlığın sonucudur. Ama bu nokta üstünde daha fazla durmak istemiyorum.

Az önce de dediğim gibi, ben, içinde bulunduğum derin saçmalığın, hiçliğin ortasında bir varoluş nedeni arıyorum; dışa vurulmaz bir şeyi dışa vurmaya çalışıyorum. Kendimi suçladığım noktalardan birisi, sanatın bu iletkenlik işlemi konusunda pek fazla durmamış olmamdır. Açık, gizemsiz bir biçimde yazdığım konusunda bugüne değin bir şüphem olmadı. Yalnız zaman zaman yazdıklarım üstüne yapılan yorumlara bakınca, bu noktada yanılmış olabileceğimi düşünüyorum. Belki daha bir açıklığa, daha bir somutluğa varmam mümkün olabilirdi. Bilmiyorum.

2.) Demir Özlü'nün o sözlerini pek iyi anlamadığımı

söyliyeceğim. Daha doğrusu, bu sözlerin bir gerçeği, *bizim* gerçeğimizi dile getirmediğini. Neden yıkılmış bir kuşağız biz? Edebiyat alanına erken çıktığımız doğrudur, ama nedir bize yüklenen bir yığın sorumluluk? Kim, kuşağımızın hem yurdu kurtacağını, hem de edebiyat yapacağını, yapması gerektiğini savunmuştur? Bu sorulara verilecek mümkün cevapları arıyorum, ama bulamıyorum. Üstelik böylesi bir istemin yanlış, saçma olduğuna inanıyorum: Hiçbir zaman, hiçbir kuşak bir yurdu kurtarmamıştır. Hele bir edebiyatçı kuşağı, hiç.

Sorumluluk konusuna gelince... Ben içinde yaşadığımız şu dünyada yalnız sanatçının değil, varoluşunun, dolayısıyla kendini çevreleyen gerçeklerin bilincinde olan her insanın sorumlu olduğuna, olması gerektiğine inanıyorum. Böylesi bir sorumluluk ahlâkının gerekliliğini her zaman savundum. Bu sorumluluk bilincinin dışında ayrıca bir ikinci sanatçı sorumluluğundan sözediyorsunuz, onun bu alandaki sorumluluğu yalnızca kendi kendine karşıdır, diyeceğim. Ama dediğim gibi, düşünen, bilinçli, namuslu bir insan olarak, çevresinde olup bitenlere karşı açık, kesin bir tutumunun olması gerekir. İkinci dünya savaşından bu yana, dünyanın dört bir yanında bunca mürekkep akıtan bu sorumluluk kavramında da pek bir anlaşmaya varılmadığı, soruların cevapsız, tartışmaların sürüp gitmekte olduğu doğrudur. Her haksızlık, her eşitsizlik, her zorbalık, herkesin, herkesten önce de düşünürlerin, sanatçıların seslerini yükseltmelerini gerektirmektedir. Bunu söylemek, sanatçı bunu mutlak resminde, müziğinde, romanında, şiirinde gerçekleştirecektir demek değildir. O, bu olaylar karşısındaki tutumunu, bir yazısıyla bir bildirinin altına koyduğu imzayla, ilkelerine inandığı bir partiye üye oluşuyla, bu partiyi destekleyişiyle belirtebilir. Sanatında da bu öz, kapalı ya da açık bir biçim

altında yansıyabilir. Yanlış anlaşılmasın: sanatın dokunulmazlığını, günlük olaylardan uzakta kalması gerektiğini savunmuyorum burda. Dilediğim ortaya geçerli bir yapıtın konulmasıdır. Açıkçası günümüz insanın gerçeğini dile getiren bir yapıt.

Haksızlığın at oynattığı, nükleer bir savaşın tüm insanlığı tehditi altında tuttuğu, kanlı savaşların sürüp gittiği bir dünyada, sanatçının elinden, bunlara karşı olduğunu söylemesinden başka ne gelebilir? Bu tutumunun (bu tutumu bütün yapıtlarında gerçek yansımasını bulsa bile) etkisi ne olabilir? Özellikle, halkının yüzde yetmişinin okuma yazma bilmediği, ortalama okur sayısının, nüfusunun binde birini bile bulmayan Türkiye'miz gibi az gelişmiş bir ülkede? Bağlanmayı uğraşının başlıca ilkesi olarak kabul eden Sartre gibi bir yazarın, dünyanın ve ülkesinin siyasal gelişmesi üstünde ne gibi bir etkisi olmuştur? Üstünde düşünülmeye değer bir soru. Sartre ve *Les Temps Modernes*'in çevresindeki yazarlar, yirmi yılı aşan bir süreden beri, Fransa'nın ve dünyanın toplumsal siyasal, kültürel sorunları üstünde durmaktadırlar. Yenilerde yayınlanan, Fransız varoluşçuları ile politika arasındaki ilişkileri inceleyen bir deneme üstünde yazdığı bir yazıda bir eleştirmen, bu etkinin, entellektüel düzeydeki bütün önemine karşın, hemen hemen bir hiç olduğunu söylüyor üzülerek : *Le Temps Modernes,* hiçbir zaman bir kaç bin oydan, bir kaç yüz göstericiden (manifestants) fazla bir şey sağlamamıştır. Bugün, J. P. - Sartre, Nobel edebiyat ödülü, bu dünya çapındaki ün, bu kimsenin toz kondurmadığı kişilik, bu herkesce sayılan yazar, bu günlük politikaya tutkun, bu sorunları açık, kesin bir biçimde ortaya koyan kişi, eli kulağındaki seçimlerde Fransız politikasını etkilemesini sağlayacak desteği bulamıyor. Sartre ve çevresindeki bu bağımlı yazarlar, Viyetnam savaşından (I. Vi-

yetnam'dan sözediyorum) Russell «mahkemesine» değin, Kore savaşından, Tunus olaylarından, Cezayir savaşından geçerek, bütün haksızlıklara, yanlışlıklara, eski ve yeni sömürgeciliğe, emperyalizmin oyunlarına karşı koymuş, her zaman ezilenlerin, sömürülenlerin, haklı bir savaşı sürdürenlerin yanında yer almışlar, kalemleriyle onları savunmuşlardır. Ama sonuç nedir? Sonuç, etki alanlarının kısır olduğudur. Kısır derken, bu çabalar, bu namuslu aydın tutumunun tarihsel gelişmeler içindeki etkisinden, olayların akışını değiştirmekteki gücünün kısırlığından sözediyorum. Gerçekte bu tutum, ne kadar etkili olursa olsun, dar sınırlar içinde gelişmeye mahkûmdur ve anlamını «rahat bir bilince» sahip olmak isteminde bulmaktadır. Sanatçı, yazar, düşünür, yaşadığı çağın «tedirgin» bilincidir. Karşı koyuşuyla, altına imzasını attığı bildirilerle, ya da yapıtını insancıl amaçlara yöneltmekle rahat bir bilince sahip olmayı istemektedir. Çünkü, görüldüğü gibi, büyük bir okuyucu kitlesine sahip olduğunda bile, olaylar üstünde dolaysız bir etkiye sahip değildir. Her zaman tedirgin olmaya mahkûm bir bilinci taşıyan sanatçının bugünün dünyasındaki yerini alması . çabası da, gerçekte bir çeşit kendi kendini doğrulaması isteminin sonucudur. Çünkü içinde yaşadığı dünyada, haksızlığı, zulmü, eşitsizliği kalemiyle yıkamayacağını bilmektedir. Ve eğer yazmak her şey değilse, hiçbir şey değildir. Trajik bir durum görüyorsunuz. Ama gününün sorunlarına sırt çevirmeden bu trajikten kurtulmanın yolu yoktur. Asıl utanç verici olan da sanatçının çaresizliği değil, bu gününe sırt çevirmektir. Görüşlerimiz ne olursa olsun, eğer bu utanç verici edebiyatı yapmıyorsak, eğer bütün baskılara (siyasal ya da törel) karşın gerçeği ve doğru bildiğimizi savunmakta devam edebiliyorsak, kısacası ne şeytan'a ne de Tanrı'ya satılmamışsak, bu çaresizliği ya-

şamakta devam edeceğiz. Bu açıdan bakınca ülkemiz yazarlarının bu sorumluluk bilincinde yaşadıklarını, bu sorumluluk bilinciyle yazdıklarını söylemek, öyle sanıyorum ki bir abartma olmayacak.

3.) Hayır, ne şiirde, ne öyküde 1950 - 60 devresinden sonra bir duralma, bir tükenmişlik görmüyorum. Yalnız gerçek olan bir şey, okuyucunun edebiyatla olan ilgisini yitirmiş gibi görünmesidir. Bunda da en büyük etken sözünü ettiğiniz değişen siyasal ortam olmalıdır. Zaten çok dar olan okuyucu çevresi, siyasal edebiyata doğru kaymıştır. Uzun baskı yıllarının yoksun bıraktığı, bizim okuyucular için yeni sayılabilecek bu edebiyat okuyucuları kendine çekmiştir. Bugün bir kitap furyası içindeyiz; handiyse bir kitap enflasyonu var diyeceğim. Ama bu mutlu bir gelişmedir. Bir okuyucunun cebinde kitaba ayırdığı on lirası varsa, bununla, Orhan Duru'nun, Demir Özlü'nün, ya da Ferit Edgü'nün kitaplarını alacağına, Kapital, Anarşizm Nedir?, Devrim Yazıları... gibi kitapları almasını yeğ görürüm.

4. «Günün ortamı gereği» sanatta bir «uslûp» değişmesi sözünden pek bir şey anlıyamadım. Bu değişikliğin,» anlaşılmak uğruna mı, topluma uygulanmak için mi?» gerekli görüldüğü soruluyor. Yukarda sanatın tek işleminin «iletkenlik» olduğunu söyledim. Sanatçı elbet anlaşılmak için yazar. Ama on, ama yüz, ama binlerce kişi tarafından okunur, anlaşılır, ya da okunmaz, anlaşılmaz; bu onun elinde olan bir şey değildir. Bu ortaya koyduğu yapıtın özellikleriyle, bir de içinde yaşadığı toplumun kültür ortamıyla ilgilidir. Yapıtını, anlaşılır kılmak yolundaki çabası, yapıtın geçerliliğini sağlayan elemanları yitirmesiyle açıkçası gerçekliğini sonuçlanabilir. Topluma uygulanacak bir «üslûp» değişikliği? Açıkça söyliyeyim ki bu sözün içerdiği anlamı kavrıyamadım.

5.) Toplumsal sorunlar üstündeki görüşlerimde değişmeler oldu : uzun bir süre. Tarih'in varolmadığına, varolmayacağına, yalnızca yaşanılan sürekli anların önemli olduğuna inandırmaya çalışıyordum kendi kendimi. Tarih'in gerçek bilincine varmam için uzun yıllar gerekti. Tarih'in dışında hiçbir şeyin bulunmadığını, sözünü ettiğim sürekli anların da, Tarih'in sürecinden başka bir şey olmadığının bilincine yavaş yavaş vardım. Bugün her zamankinden daha açık olarak görüyorum : Tarih'in dışında hiçbir şey yok. Hiçlik, gerçek hiçlik Tarih'in dışında olmaktır. Tarih'in içinde hiçlik kavramının bile bir anlamı var. Daha doğrusu hiçliğe bile bir anlam kazandırılabilir. Bugün Tarih'i bütün ağırlığıyla duyuyorum. Bu baskı, Tarih'in sizi seçmesinden başka bir şey değildir. Eğer gerçekten sorumluluğunuzun bilincindeyseniz, bu seçmeye (ya da seçilmeye, nasıl isterseniz) gerekli karşılığı vermeniz, ve Tarih'i değiştirecek güçlere katılmanız gerekmektedir. Sanatın genel sorunları üstündeki görüşlerimde köklü değişiklikler oldu diyemem. Ama bu sözünü ettiğim değişiklik benim için çok daha önemli bir değişikliktir ve zorunlu olarak etkisini yapıtlarımda da ortaya koyacaktır.

Ece Ayhan'ın Yanıtı

1 — Bildiğim kadarı bir takım solgun yüzler vardı geçmişti. Yanyana ve birbirine tutunmadan varolamıyan. Olağan bir gelişim çizgisini sürdüregelmişlerdi hepsi de. Beklenen ve çelişmesiz şarkılar söylemişlerdi. Üç beş yıl sonra benimsenişleri benim dikkatimi çeker. Küçük bir belediye meclisinin aldığı kararlar yalnızca belediyeliğin sınırları içersinde geçerli olmuştur. Kimilerinde ufak bir belirti görüleyazsa da, hemeninden çıkarıp toprağa dökmüşlerdir son dakikada hep. Hesaplar, bilinen bir deyimle, 'birey gözönüne alınmadan' yapılmıştır. Serüvenleri ilgilemedi beni. Etkileyen kaynakların, ırmakların dışında kaldılar.

Başlıyan, gerçekte tam bir ayaklanmaydı. İlk kez soldan sağa yazılıyordu. Ayak basmamış bir ülkeye çıkanlar gibiydik adeta. Aşırı mı geliyor bu saptayışlar? Evet, öyledir. Yapıtlardaki örneklere iyice bakılmalıdır. Tasarımlar uçurumlara dek götürülmüştür. Bir yandan da manyetofon'a, mobil'lere, dodekafoni'ye düşkündük. Bize 'uçağa biniyoruz diye atları öldürmek gerekmez' diyorlardı; öldürmüyorduk, ama çayıra salıveriyorduk. Bir birey bile değildim, olmak istemiyordum yani. Birey kavramının toplum kavramıyla birlikte düşünülüşüne katlanamıyordum. Onunla bahriye çiftetellisine kalkışını kıskanıyordum. Koca Tarih'i, yeri gelince Celali isyanlarına ya da üzüntüler imparatorluğuna indirgeyiveriyordum. Akbaş baskınını okurken (Gazi Mustafa Kemal tarafından, Nutuk, cilt I, 1943, sayfa 280), 26/27 şubat 1920 gecesinden, Osmanlıların sallarla Rumeli'ye ilk geçişlerine atlardım, durmaz, bin yıl öncelerki başka bir olaya geçerdim. Oğlan Anadolu'dan Rumeli yakasına yüzerek

geçer her gece, kaledeki kızla sabahlara dek ıpıslak sevişir. Yine gizli bir erselik dönüşünde deniz boğar onu, ölüsü Maydos'a (Eceabat) vurmuştur herhal. İşte böyle. Porte üzerine dahi yazmıyorum. Belirsiz bir uçta bulunurken kâğıda yazmamakları bile tasarladığım olmuştur. Algılamaklar, imgelemeler değişsin isterdik. Dil nerde kalır. Bu yüzden Atonal bir devrim olarak nitelendiriyorum ben olup bitenleri. Ama herkes bu şiiri bütünü, korkunçluğu ve kökleriyle anlayamayışlarının şaşkın adlandırmalarını yazmıya çalıştı. 'İlk yeni olan'ı uyduruk bir ad ve toptancı bir çerçevelendirişle sunmak istediler. Tam bir handikaptı bu. Bu şiirin bütün bir geçmişe karşı oluşunu ise hiç göremediler. Tuba Ağacı. Yeni tinbilimsel yönünü de... Şimdi bakıyorum da bu şiire borçlu olmıyan yazar yok gibi. İçgüdüsel bir kasılmayla bu olguyu söylemek istemezler o başka. Etkiler yazın türlerinde apaçık okunuyor. Ölü geçmiştekiler bile çok şeyler borçludur bize kendilerini daha doğru bir yörüngeye oturttuğumuz için.

Eleştirmek istemiyorum ben şimdi kuşağımı. Öyle içli dışlı da değiliz aramızda. Şunu yazabilirim yalnız: Belirli bir uzlaşmaya gidişlerinden pek hoşlanmıyorum arkadaşların. Böyleleri kafaları bir kuşakta, gövdeleri başka bir kuşakta olanlardır daha çok zaten. Şiirin, hele bu şiirin her zaman ve her anlamda muhalefette olduğu unutulmamalıdır.

Kendimi eleştirmeye gelince; herkeslerden çok şey söylenebilir, içtenlikle yazıyorum bunu. Acaba şiirlerde yeterince belirlenmiyor mu ki 'ben'in 'ben'le didişmeleri? Gerçekte bir saatçinin alçakgönüllülüğüyle çalışırım ben.

2 — Demir Özlü'nün sözü geçen yazısındaki 'yıkıntı' kavramı, daha bir açındırılmak isterdi. Benim anladığım, bir kuşağın ancak bir bölüğünü amaçlıyan, öyle tasarlanan, fakat bütün bir kuşağı kapsıyormuş anlamına gelen bir de-

yişle yazılan bir nitelendirmedir bu. O bölüktekiler bunu üzerlerine hiç almıyacaklardır. Yıkılmış olmakla harcanmış olmak birbirini çağrıştırınca.. Demir Özlü'nün bir yönü de kendine dönük bir 'yıkıntı' özetleyişine girişmesi, doğrucu davutluk gözüktü bana biraz,

3 — 1960 ile 1966 arasındaki yıllarda bir 'dinginlik' görüşü askıda kalıyor. Biri şaka ediyor galiba. Herkesin belki en iyi kitapları, yapıtları bu dönemde yayınlanmıştır.

4 — Zulmün bütün başbakanları yeryüzünden kalkarsa... alçaklık... mutsuzluk.. Bir düşünürüm belki! Yine de sanmıyorum ya.

5 — Hayır.

o

Bir Açıklama

Yeni Ufuklar'ın 176. numaralı özel sayısındaki soruşturmayı bir sayı önce dergimize koymuş ve ilgili bütün sanatçıları yanıtlamaya çağırmıştık. Bu, genel bir çağrıydı, mektupla kendilerine başvurmayı unutmuş olabileceğimiz sanatçıları gözetiyordu. Dergide bazı sanatçıların yanıtları çıkmadı diye bize çatanlar oldu. Oysa, kendilerine mektupla başvurulanların bir kısmından karşılık gelmedi. Bu ara, üzülerek söylemek zorundayız ki unuttuğumuz sanatçılar oldu. Örneğin Fakir Baykurt, Talip Apaydın, dergimizin eski yazı işleri müdürü hikâyeci Orhan Çubukçu ve değerli ozan Edip Cansever bunlar arasındadır. Bu unutkanlığın altında hiç bir ard düşüncenin bulunmadığını, bulunamıyacağını özellikle belirtir, kendilerinden özür dileriz.

Yeni Ufuklar

Tevfik Akdağ'ın Yanıtı

1 — Şiirle dostluğum 1950'den önce başlar ama, asıl sıkı - fıkı oluşumuz 1954-55'lerdedir. Bunu ille de siyasaya bağlarsak: şekilden ibaret bir demokratik düzenin ilk yılları diyebiliriz. Sonrası malûm. Köylü ve kentli - Müslümanlığı şimdilerde iyice kafalara dank eden alt tabakanın 1950'-den bu yana kendinin sanarak tutunduğu bir iktidarın yavaş yavaş kapıkulu üzerine diktaya gitmesi, sıkışma ve sadece üst katlarda meydana gelen patlama : 27 Mayısta -ortamdan yararlanıp- askerlerin vuruşu.

Bunun yanında ya da bununla birlik Türk Kelime Sanatlarının (biraz müzik hariç, ötekiler hiçbir zaman Türki'-yede doğru dürüst olmamış zaten) durumu : Ben şiirde Yahya Kemal, Nâzım Hikmet, Orhan Veli, Cahit Sıtkı, hikâye ve romanda Yakup Kadri, Reşat Nuri, Sabahattin Ali, Sait Faik'lerle edebiyata açtım gözlerimi. 1950'de ve daha önce - lise sıralarında - Divan, Tanzimat ve Serveti Fünun'cuları okuduysam da, bunlar her bakımdan yabancı ve dışımda kaldılar. Bir «alt», bir «geçmiş» olamadılar bana. Bana olamadıkları gibi, benim kuşağıma da olamadılar sanıyorum. Bunun da nedenleri açık bence : «Yüzyıllar boyu Arap - Müslüman Kültürü içinde dünyaya kapalı şekilde yaşıyan bir topluluğun (ulus değil hiçbir zaman) Mustafa Kemal'-le birdenbire ve tamemen değiştirerek Avrupa'ya son derece cömertçe kapılarını açması, kişiliğini yitirmesi ve pek tabii olarak 25 - 30 yıl içinde yeni kültürünü, yeni köklerini tutturamaması. Ben ve bizim kuşak bu ortamda gözlerini açtığında bir Yahya Kemal, bir Nâzım Hikmet vardı şiirde Türk olan.. Diğerleri ad söylemek gerek mi - yaşamamızla ilgisi

olmayan Fransız, İngiliz Şiirini uyguluyorlardı Türk Şiirine. Katolik ve anglo - sakson şiirleri gırla gidiyordu dergilerde, antolojilerde.

1955 - 56'lar oldu. Bizim kuşağın şiiriydi artık tahta çıkan. Soyut, anlamsız, rastlansal diye nitelenen. Oysa, birkaç örnekten başka bu sıfatlarla ilgisi yoktu yeni şiirin. O örnekler de, her yeniye kendini uygulamak istiyen ve diri kalmakta direnen, yine bizden önceki kuşağın bir - iki şairinin işiydi. Bir yığın hevesli de bunları şiir sanıp veryansın ediyorlardı. Bizim kuşağı - üç dört şairle temsil eden şiir, bal gibi içinde yaşadığı ortamın sıkıntılı, baskılı ve kapalı şiiriydi. Her şairde - pek tabii kendi ruh yapısına da uygun olarak - başka türlü ifadesini buluyordu. Ama ne Fransız, ne İngiliz, ne Osmanlı, 1950 - 1960 Türkiye'sinin şiiriydi bu : Türkün yaşayışı ve diliyle birlik, hızla kendini arıyan, değişen. Ismarlama Osmanlı - Frenk kalıplarından iyice çıkmıştı artık Türk Şiiri. Mısralarının geniş ovasında kırbaçladılar atlarını şairler. Ne mi yapmak istiyordum ben : şiir yazmak. Yazdım şiirimi. Ne mi yapmak istiyordu bizim kuşağı temsil eden şairler : şiir yazmak. Yazdılar şiirlerini. Var mı - Fuzuli'den bu yana diyeceği olan.

Hikâye ve roman mı. Konuşmayı bile fazla buluyorum. Onlar da bizim kuşağın başarılarıyla dolu. Niye bu aşağılık duygusu. Niye bu kendimizi durmadan küçük görme. Mutlaka bir yabancının adını mı koymak gerekli, romanlarımızın, hikâyelerimizin altına, beğenmemiz, göklere çıkarmamız için. Ne farkı var bir Yaşar Kemal'in, bir Fakir Baykurt'un Amerikalı Şiteynbek'ten, Koldvel'den. Konuşun bay eleştirmenler, bay yayıncılar artık, bırakıp elinizdeki diğer gâvurcukları.

2 — Bence yanılıyor Demir Özlü. Yukardaki cümlelerinin arkasından şöyle bir cümle daha geliyor : «Gelenek-

ten gelen yetmiyormuş gibi, buna bir de ilerici düşüncenin ciddiliği eklendi..»

Kim sorumluluk yükledi bizim kuşağın sanatçılarına, kim ciddilik aşıladı, ileri düşüncenin ciddiliğini ve kim yurdu kurtaracaksın dedi. Ne demek bunlar. İleri düşünce ne demek, yurdun kurtarılması ne demek. Neden ve nasıl kurtarıyoruz yurdu. Hiçbir şekilde katılmıyorum bu havadaki sözlere. Alber Kamü gibi konuşuyor Demir Özlü. Türkiye'yi Fransa sanıyor. Aynı devrelerin aynı şart ve şekillerde Türkiye'de de yaşanacağına zorlıyarak inandırmış kendini. Fransız edebiyatında olanların aynısını Türkiye'de de görmek istiyor aynı gözlükle. Yazısının başında Ece Ayhan örneğini verişinden de açıkça belli bu. Bizim kuşağın edebiyata gözlerini açtığı günden bu yana, Türkiye'nin toplumsal ve iktisadî çıkmazda olduğunu kimse inkâr edemez. Ama bu hiçbir zaman Fransız Toplumundaki oluşa benzememektedir ve benziyemez. Bugün ülkemizde siyasal çözüm yollarında da hatalara bu yüzden düşülüyor bence. Avrupadaki toplumsal sınıfların aynen Türkiye'de de var olduğu ve aynı şekilde geliştiği sanılıyor ne zamandır. Ve buna göre yollar aranıyor. Oysa Türkiye'de Avrupadaki gibi kapitalizm doğmamış ve sınıflarını, sınıflarının sorunlarını yaratmamıştır. Gerçek anlamıyla tamamı bir milyonu zor bulan işçi, beş yüz bin aydın ve hazıryiyicinin dışındaki otuz milyon, kırlarda ve kırlara çok benziyen yerlerde - bir çoğu topraksız ırgat olmakla beraber - eski İslâm Felsefesi ve ilkel sorunlar içinde yaşamaktadır. Batıdaki gibi bir kapitalizmin doğuşu ve gelişmesi artık ilerisi için de beklenemez. Çünkü sıçramalarla üstten gelen devrimler, bu aşamayı eskiden engellediği gibi ileride de engelliyecek ve yeni - yerli sorunların ortaya çıkması daha uzun yıllar sürecektir. Durum toplumsal tabanda böyle olunca, neye yarar ileri (!) Fransız düşüncesi, ne-

yi kurtarır Ece Ayhan'ın şiiri. Bu sorumluluğu - kendi kuşağına yükliyeceğine, ortamı ve şartları daha elverişli olan - Mustafa Kemal'in kuşağına yüklese daha tutarlı olurdu belki de. Ama o bile fazla bence. Bir kuşağın sanatçılarının, daha doğrusu sanatçıların doğrudan doğruya işi olamaz yurdu kurtarmak. Ve bu görevi kimse yükliyemez onlara. Demir Özlü'nün sandığı gibi, Fransa'da bile şairlerin, romancıların, şiir ve romanları ile ya da diğer araçlarla yurdu kurtardıklarını sanmıyorum. Hele Türkiye'de bu şartlarla hiç olamaz. Ümit Yaşar gibi, Zeki Müren gibi olmayı kabul etsek de olamaz. O halde niye, hem edebiyat yapmak ve hem yurdu kurtarmak bizim kuşağa yüklensin. Tümü politikacı, bilim adamı ya da asker miydi bizim kuşak sanatçılarının.

Demir Özlü, doğrudan doğruya politikayı seçeceğine, yanlışlıkla sanatı seçmiş gibi geliyor bana. Ciddilik kuruntusu da buradan doğuyor. Hepsi bu. Yoksa, kuşağının yıkılmasından sözetmesi yerine, dirilişinden, kendini şimdi daha hızlı ve bilinçli şekilde arama çabası içinde olmasından sözederdi. Ve çok daha doğru bir görüş olurdu. Çünkü bugün, kuşağının yazarlarındaki bu sancıyı görmemek için, Paris Sokaklarının düşü içinde olmak da yetmez.

3 — Ben, özellikle şiirde, bir dinginlik görmüyorum. Belki bu 1960 - 1964 yılları için sözkonusu edilebilir. Bunun da daha çok değişen siyasal ortamla ilgili olduğunu sanıyorum. Gerçekten, 1960'da yapılan hareket - hangi niyet ve etkenlerle yapılmış olursa olsun - Türk Düşüncesinde önemli değişmelere ve gelişmelere sebep oldu. Bu ortam okuyucuyu olduğu kadar, sanatçıları da, Türk Düşünce ve Sanatının bir kez daha yerini tesbite zorladı. Bu tesbitin henüz devam etmekte olmasına rağmen, bugün şiir - güzel ve sancılı aramalarla - suskunluktan çıkmıştır. Yine her zamanki gibi, belki her zamankinden daha çok şiir yazılmakta ve Türki-

ye'nin geleneksel sanatı sürdürülmektedir. Bunların değer ve etki alanları ise, ayrı bir eleştiri ve inceleme konusu olacaktır elbet ilerde.

Hikâye için de aynı şeyleri söylemek mümkün mü. Bu biraz zor. Ben bu dalda 1960'dan önce bir suskunluğun, daha doğrusu az'lığın belirdiğini sanıyorum. Ve bunun nedenlerini de, hikâye türüne yazarlarca ve dolayısıyla okuyucu tarafından daha az önem verilmeğe ve yetersiz bulunmağa başlanmasında görüyorum. Ülkemizde şiir gibi eski ve yaygın bir geçmişi olmayan hikâye türünün tam yerleştirilmemiş, kaynaklarının yeterince ve gerektiği şekilde işlenmemiş olmasında da suçluluk var bence. Türk Halkının karakterine romandan daha uygun bulduğum için, hikâyenin suskunluktan iyice kurtulmasını ve şiir gibi gelişmesini gerekli ve mümkün görüyorum. Örnek mi : işte Aziz Nesin ve okuyucuları.

4 — Bana «Yağmur başladı, yürümemizi hızlandıracak mısınız?» deseydiniz, belki evet ya da hayır diyebilirim. Ama bu soruya ne diyebilirim. Günün ortamı gereği olan ne önce. Ve niye gerekli. Bunlar genellikle tesbit edilseler de, bir sanatçı hazır elbise gibi üslûp değiştirebilir mi, değiştirmek ister mi? Bence üslûp değil önemli olan, şimdi Türk sanatçısı için. Bunu, nasıl olsa, öz'ün itmesi, zorlaması ile, kendi kendine değiştirecektir sanatçı farkında olmadan, eğer öz'ü değişiyorsa. Ve bir makale yazmadığı için özgür olacaktır bunda.

Önemli bir sorun «dil» bugün asıl. Çok yakında değil okuyucu, sanatçılar bile birbirini anlıyamaz duruma gelecek bu gidişle. Bu kadar hızlı, bu kadar yöntemsiz ve bu kadar gereksizce kelime uydurma her halde şimdiye kadar hiçbir dilde yapılmamıştır. Neredeyse on yılda bir Türkçe kaldırılıp, yerine başka bir Türkçe konacak. Olacak iş mi bu.

Müthiş bir çılgınlığın farkında değiliz gibi geliyor bana. Büyüttüğümü sanmıyorum. İşte çok, ama çok önemli konu bu bence. Bugün, ortalama değil, iyice aydın bir okuyucu bile, bir sanat dergisindeki herhangi bir yazarı (şiir, hikâye, deneme, eleştiri) okuyunca deli görmüş gibi oluyor ve ne yapacağını şaşırıyor. Korkunç bir durum bu. Ve öyle korkunç bir durum ki sanatçıların, yazarların kendi yararına kendilerine gelmelerini dilemekten başka hiçbir çaresi yok.

5 — Olduğunu sanmıyorum. Eskidenberi sanatın sanat için olduğuna inananlardan değilim. Ama sanatı hiçbir zaman bir nutuk, bir öğreti şarkısı olarak da kabullenmedim. Gerçek sanatçı her çağda, her düzende en özgür bir adamdır. Merkezi kendisi olan dünyasının şarkısını söyler, söylemelidir. Kendini bu dünyanın dışında şarkı söylemeğe zorladığı ya da zorlandığı zaman, ortaya - eski ve yeni bütün edebiyatımızda örnekleri bol bol görülen - hilkat garibeleri çıkar. Bir sanatçı - sözgelimi bir hikâyeci - kışın Beyoğlu'nda, yazın Suadiye'de yaşıyorsa tekdüze, Beyoğlu'nun ve Suadiye'nin hikâyesini yazabilir ancak, onları yazmalıdır. Ama kalkıp Paris Sokaklarındaki boğuntudan ya da Anadolu'daki tarım işçilerinin sorunlarından sözederse, ortaya neyin ne şekilde çıkacağı ve sonunda ne olacağı bellidir : sanatı inkâr ve yıkıntı.

o

Dergimizde yer kalmadığı için Tevfik Akdağ'ın «Bin Güneşin Kamburuna» adlı şiirini gelecek sayıya bırakmak zorunda kaldık. Özür dileriz.

Baskı tarihi : 31. 1. 1967

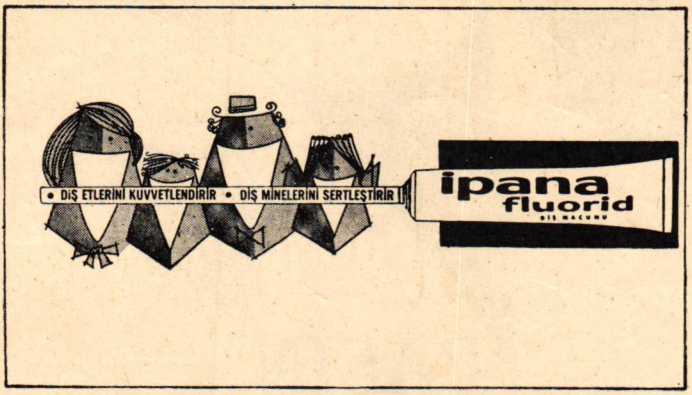

YENU : 197 — Radar Reklam : 70

REKLÂMINIZI
GAZETE VE DERGİLERLE
DEĞERLENDİRİNİ

BASIN İLÂN KURUMU

YURT İÇİ VE YURT DIŞI REKLÂMLARINIZ İÇİN
HİZMETİNİZDEDİR.

Genel Müdürlük :
Cağaloğlu, Türkocağı Caddesi No. 1
İstanbul

Telefon : 27 66 00 - 27 66 01
Telgraf adresi : BASINKURUMU

YENİ : 198 — Basın 10674

200 kuruş